

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра міжнародної економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ
ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

Студент II курсу денної форми навчання
спеціальності 051 «Економіка»
освітньо програми «Міжнародна
економіка»

Михалевич Станіслав-Назарій Юрійович

Науковий керівник:

канд. екон. наук, асистент

Бутко Богдан Олександрович

Засвідчую, що в цій дипломній роботі
немає запозичень із праць
інших авторів без відповідних посилань

Студент _____ _____

Роботу допущено до захисту перед Екзаменаційною комісією рішенням кафедри міжнародної економіки від «24» квітня 2025 р., протокол №11

Завідувач кафедри _____ д-р екон. наук, проф. **Володимир ВІРЧЕНКО**

Київ – 2025 р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра містить 77 сторінок, 12 таблиць, 21 рисунок, список літератури з 64 найменувань, 3 додатків.

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Об'єктом дослідження є міжнародна міграція українців.

Предметом дослідження є теоретичні положення, методичні підходи та практичні аспекти формування міграційної політики України.

Мета роботи полягає в узагальненні теоретичних основ та розробка практичних рекомендацій щодо формування ефективної міграційної політики України в найближчі роки.

Завданнями роботи виступають:

- Узагальнити підходи до визначення економічної сутності процесу міграції;
- Визначити ключові методи класифікації видів міграції та визначити їх особливості;
- Обґрунтувати моделі дослідження явища міграції;
- Описати тенденції розвитку міграційних процесів в Україні;
- Провести оцінку міграційних процесів в Україні;
- Дослідити політику регулювання робочої сили в Україні;
- Окреслити вплив міграційних процесів на економіку України проаналізувати наслідки міграції робочої сили на національну економіку;
- Проаналізувати потенційні методи оптимізації державного регулювання міграційних процесів;
- Надати Рекомендації щодо формування політики міграції в період повоєнного відновлення

В результаті проведеного дослідження було узагальнено теоретичні підходи до вивчення міграційних процесів поняття міграції. Вивчено специфіку видів міграції. Проаналізовано основні моделі дослідження цього явища та розглянуто тенденції

розвитку міграційних процесів в Україні. Вивчено політику регулювання міграції в нашій державі та обґрунтовано необхідність внесення певних змін для покращення управління цими процесами. Досліджено вплив міграції на економіку України, окреслено можливі заходи для підвищення ефективності регулювання у цій сфері, а також оцінено економічну ефективність запропонованих підходів.

Одержані результати можуть бути використані студентами, які навчаються на економічних факультетах, аспірантами і викладачами. Крім того, результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності українських виробників кондитерських виробів.

Рік виконання роботи: 2024-2025р.

Рік захисту роботи: 2025 р.

ABSTRACT

The master's qualification paper comprises of 77 pages, 12 tables, 21 figures, a reference list with 64 sources and 3 appendices.

INTERNATIONAL MIGRATION POLICY IN THE CONTEXT OF POST-WAR RECONSTRUCTION

The object of the study is the international migration of Ukrainians.

The subject of the study is the theoretical foundations, methodological approaches, and practical aspects of the formation of Ukraine's migration policy. The purpose of the work is to generalize the theoretical foundations and develop practical recommendations for the formation of an effective migration policy of Ukraine in the coming years.

Objectives of the thesis:

- To summarize the approaches to defining the economic essence of the migration process;
- To identify the key methods for classifying types of migration and determine their characteristics;
- To justify models for studying the phenomenon of migration;
- To describe the trends in the development of migration processes in Ukraine;
- To assess migration processes in Ukraine;
- To examine labor force regulation policy in Ukraine;
- To outline the impact of migration processes on Ukraine's economy;
- To analyze the consequences of labor migration for the national economy;
- To analyze potential methods for optimizing state regulation of migration processes;
- To provide recommendations for shaping migration policy during the post-war recovery period."

As a result of the conducted research, theoretical approaches to the study of migration processes and the concept of migration have been summarized. The main models for studying this phenomenon were analyzed, and trends in the development of migration processes in Ukraine were examined. The migration regulation policy in our country was studied, and the necessity of introducing certain changes to improve the management of these processes was substantiated. The specifics of different types of migration were explored. The impact of migration on Ukraine's economy was investigated, possible measures to improve regulatory effectiveness in this area were outlined, and the economic efficiency of the proposed approaches was evaluated.

The obtained results can be used by students studying in economics departments, postgraduates, and lecturers. Furthermore, the research results may be applied in the practical activities of Ukrainian confectionery manufacturers.

Year of research: 2024-2025.

Year of defense: 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІГРАЦІЙ РОБОЧОЇ СИЛИ	9
1.1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КАТЕГОРІЇ МІГРАЦІЇ	9
1.2 КЛАСИФІКАЦІЯ МІГРАЦІЙ РОБОЧОЇ СИЛИ ТА ЇХ СПЕЦИФІКА	12
1.3 СУЧАСНІ МОДЕЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	19
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	23
2.1 ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	23
2.2 ПОЛІТИКА РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ В УКРАЇНІ ..	33
2.3 ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	37
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	43
РОЗДІЛ 3. РОЛЬ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ В ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	45
3.1 АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ	45
3.2 МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	51
3.3 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ МІГРАЦІЇ В ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	60
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	63
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Нинішній етап розвитку міжнародної економіки відбувається в умовах стрімкої інтернаціоналізації процесів, що охоплюють всі сфери суспільного життя, бізнесу та державного управління. Саме вихід за межі території країни нині стає основою економічного зростання та як успішності зростання бізнесу, так і синонімом успішності людини в цьому житті, адже далеко не кожен спеціаліст може реалізуватися в своїй країні на всі 100%.

Наша держава, завдяки висококваліфікованим фахівцям, а також військово-політичній ситуації, займає помітне місце у світовій міграційній політиці, адже в останні роки стала масштабним донором біженців в країни Європи та Америки. Водночас, міграція супроводжується багатьма викликами для вітчизняної економіки: зростанням вартості праці, падінням виробництва та зниженням якості трудових ресурсів.

Розробка ефективної стратегії держави в регулюванні питання міграції є ключовим фактором для повоєнного відновлення економіки, залучення інвестицій, збільшення ефективності праці та відповідно ефективності економічних процесів в цілому. Особливого значення це питання набуває в контексті повоєнного відновлення, адже Україні буде потрібна значна кількість робочих рук для відбудови. Таким чином, тема дослідження є надзвичайно актуальною як з теоретичної, так і з практичної точки зору, адже ефективна міграційна політика сприятиме зміцненню економічного потенціалу України.

Узагальнення наукових праць із питань дослідження міграційної політики держави присвячено роботам таких авторів, як А.Сова, Е.Равенштейн, Н.Бльок, О.Журба, О.Риндзак, О.Хомра, С.Фомішин, Т.Дракохруст, Т.Мадрига, Ю.Кобець та інших.

Метою роботи є узагальнення теоретичних основ та розробка практичних рекомендацій щодо формування ефективної міграційної політики України в найближчі роки.

Завдання роботи. Досягнення поставленої мети обумовило вирішення наступних завдань:

- узагальнити підходи до визначення економічної сутності процесу міграції;
  - визначити ключові методи класифікації видів міграції та визначити їх особливості;
  - обґрунтувати моделі дослідження явища міграції;
  - описати тенденції розвитку міграційних процесів в Україні;
  - провести оцінку міграційних процесів в Україні;
  - дослідити політику регулювання робочої сили в Україні;
  - окреслити вплив міграційних процесів на економіку України
- проаналізувати наслідки міграції робочої сили на національну економіку;
- проаналізувати потенційні методи оптимізації державного регулювання міграційних процесів;
  - надати Рекомендації щодо формування політики міграції в період повоєнного відновлення

Об'єктом дослідження є міжнародна міграція українців.

Предметом дослідження є теоретичні положення, методичні підходи та практичні аспекти формування міграційної політики України.

Методи дослідження. Для виконання роботи використовувався аналіз літератури, що включав огляд наукових статей(п.1.1), монографій, звітів та інших джерел(п.1.2-2.1), які стосуються міграції та формування міграційної політики

держави. Емпіричні методи(п.2.1) передбачали проведення опитувань та інтерв'ю з представниками українських професій, що мають бажання чи досвід міграції за кордон з метою дослідження викликів і стратегій, застосованих у процесі міграційної політики. Аналіз даних(п.2.2-2.3) полягав у використанні статистичних інструментів для оцінки динаміки міграції, зокрема в часи війни.

Інформаційною базою дослідження слугували монографії, підручники, наукові статті та дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів. Також в роботі були використані демонстраційні та числові ряди даних з інтернет-ресурсів (WorldBankData та Trading Economics). Також інформаційною базою можна вважати результати первинних досліджень автора, зокрема в процесі виявлення суспільної думки в процесі опитувань.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІГРАЦІЙ РОБОЧОЇ СИЛИ

1.1 Теоретичні основи категорії міграції

Сучасна політика більшості розвинутих держав та країн, що розвиваються на сьогоднішній день направлена на те, що в економічному світі прийнято називати «глобалізаційними процесами». Одним з наслідків цих глобалізаційних процесів є зменшення ролі державних кордонів для самих держав та їх мешканців, а значить процес перетину цих кордонів стає все простішим, а це, в свою чергу, призводить до все більшого розвитку явища міграції. Задля детального розгляду даного питання необхідно більш детально дослідити теоретичні основи поняття міграції. (табл. 1.1)

Таблиця 1.1

Теоретичні підходи до визначення категорії міграції

Дослідник	Визначення
Е.Равенштейн	безперервний процес переміщення, обумовлений взаємодією чотирьох основних груп чинників, що діють: у початковому місці проживання мігранта, на стадії його переміщення, в місці в'їзду, а також чинники особистого характеру
А.Сови	«Стосовно населення термін «міграція» відповідає будь-якому переміщенню досить великої кількості людей, за винятком пересування військових частин
О.Хомра	Міграція - це територіальні переміщення населення, пов'язані зі зміною місця проживання»
О.Журба	міграція є ширшим поняттям і являє собою переміщення працездатної особи на територію держави, громадянином якої вона не є та в якій постійно не проживає, з метою зайняття оплачуваною трудовою діяльністю або інших соціальних, духовних чи економічних мотивів
С.Фомішин	міграцію ще розуміють як переміщення у просторі, що здійснюються індивідами з метою підвищення рівня життя

Джерело: складено автором на основі [1-5]

Такі визначення є досить влучними, більш чітко міграцію можна класифікувати як переміщення людей в просторі, що мають певну мету, залежно від виду міграції, проте в економічному контексті міграцію варто розглядати скоріше в форматі переміщення саме груп осіб (певної національності, професії, соціальної верстви), а не в контексті міграції самостійних індивідів з метою отримання певних економічних чи соціальних вигод.

Звичайно, дане твердження є досить дискусійним, адже міграція стосується не лише економічних процесів, а й соціальних, культурних, політичних та релігійних, проте в контексті нашої роботи саме масові міграції груп людей будуть мати більш вагому роль в пошуку тенденцій та відповідно подальшого розвитку думки.

Е.Равенштейн влучно зазначив, що на прийняття рішення індивідом щодо зміни місця проживання найчастіше впливають саме 4 групи факторів (економічні, політичні, соціальні та природні), які будуть проаналізовані далі, проте до цього визначення варто додати, що список причин міграції не обмежується лише чотирма групами і може бути доповнений ще й менш популярними, проте не менш важливими причинами (як от особистим бажанням, сімейними обставинами (наприклад, переїздом до коханої людини) чи іншими причинами, які не можна віднести до жодної з даних груп, проте які де-факто і є кінцевими причинами здійснення переїзду до інших місць).

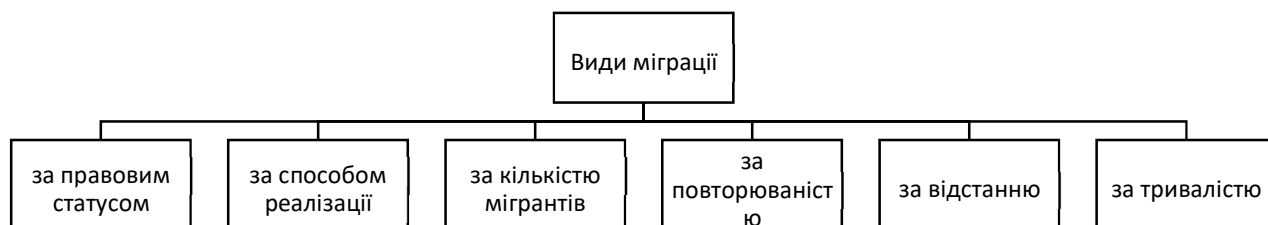
Визначення А.Сови також є досить влучним, проте воно скоріше може застосовуватися до категорії «масова міграція» або «групова міграція», адже, як відомо, існує, наприклад «індивідуальна міграція», яка ніяк не підходить під визначення автора.

Визначення С.Фомішина хоча і є доволі стислим, проте здається найбільш влучним і чітким, адже людина чи група людей, приймаючи рішення про зміну місця проживання, безумовно, керується не лише одним конкретним фактором,

а певною їх сукупністю з двох причин: або тому, що не задовольняє якісь потреби на нинішньому місці або тому, що хоче задовольнити більшу кількість потреб на новому місці у порівнянні з нинішнім, а тому акцент на підвищенні рівня життя є влучним, проте може бути скорегований на «підвищення рівня задоволеності своїх потреб».

Задля більше детального розуміння явища міграції, безумовно, необхідно розуміти її класифікацію та чітко розрізнати її види, аби давати більш детальну та влучну характеристику певним явищам, що пов'язані з міграцією або викликані нею. Перелік видів міграції представлено на рис.1. Даний рисунок є найбільш вдалим для візуалізації видів міграції, адже будь-який міграційний процес можна класифікувати за різними критеріями, що і зображено на рисунку.

Важливо зазначити, що точно класифікувати певний міграційний процес абсолютно неможливо, адже будь-який мігрант керується різними факторами при виборі місця призначення та причин здійснення переїзду, адже не буває в світі, наприклад, виключно економічної міграції, адже людина, приймаючи рішення про тимчасову чи постійну зміну проживання безумовно бере до уваги не лише економічні фактори, а й, наприклад, соціальні. До прикладу: жоден ізраїльтянин не переїде заради економічної вигоди до радикальної ісламістської держави, де йому загрожуватиме небезпека. Саме тому ми стверджуємо, що поділ міграційних процесів є відносно умовним.

Рис. 1.1 Основні Види міграцій

Джерело: складено автором на основі [6]

Отже, міграція- це процес, що передбачає територіальне переміщення індивіда або групи людей, яке здійснюється через певні економічні, соціальні чи інші види причин з метою підвищення рівня життя та рівня задоволеності потреб мігранта у пункті призначення у порівнянні з місцем попереднього проживання. Міграція є дуже широким поняттям, адже класифікується за безліччю характеристик, а тому потребує детального вивчення.

1.2 Класифікація міграцій робочої сили та їх специфіка

Міграція робочої сили, в цілому, в більшості випадків розглядається економістами та представниками суміжних галузей саме як міграція, що виникла через економічні фактори впливу, проте на нашу думку трудова міграція і міграція робочої сили є хоча й суміжними, проте далеко не однаковими поняттями, адже люди працездатного віку, які і розуміються під поняттям міграції робочої сили можуть змінювати місце свого проживання чи розташування внаслідок і інших чинників, зокрема природних факторів, війни, сімейних обставин тощо.

Варто розуміти, що причини та цілі міграції є лише одним з класифікаторів міграції робочої сили, адже для цього типу переміщення людини досить характерними є такі фактори як сезонність, частота повернення, маятниковість, кількість учасників тощо.

Так, наприклад, за кількістю учасників прийнято виділяти два види міграцій: індивідуальна та групова. Зважаючи на нинішні реалії, зокрема України та її міграції на початку війни, потрібно визнати, що до цієї класифікації можна включити так звану «масову» міграцію. (табл.1.2)

Особливостями такої міграції є комунікація між мігрантами на різних етапах переїзду, взаємодопомога між представниками однієї нації/віри/професії та схожість сценарію/маршруту міграції. Прикладом такої міграції є масова міграція поляків до Німеччини.

Таблиця 1.2

Види міграцій за кількістю учасників

Критерій	Індивідуальна	Групова	Масова
Кількість мігрантів	Індивід та члени родини	Певна соціальна, етнічна чи релігійна група	Значна частка суспільства незалежно від належності до соц.групи
Найпоширеніші причини	Економічні причини та сімейні обставини	Частіше політичні чи соціальні причини	Економічні кризи, військові дії, природні катаклізми
Характеристики	Висока мобільність мігрантів, характерно для людей молодого та середнього віку	Різноманітність причин та країнреципієнтів, характерно для країн з неоднорідним населенням	Переважає частина мігрантів- вразливі категорії населення; часто носить тимчасовий характер
Наслідки для країни-донора	Відтік мізків, зменшення кількості працездатного населення та кваліфікованої робочої сили; старіння нації	Нормалізація соціальної ситуації породженої неоднорідністю населення; економічні втрати у випадку від'їзду через економічні причини	Значні перебудови в економічній та соціальній ситуації в країні
Наслідки для країниреципієнта	Приплив висококваліфікованих ТР; збільшення відтоку валюти з країни	Високі витрати на утримання біженців; соціальні проблеми	Значна кількість робочої сили на ринку; високі витрати на утримання біженців; соціальні проблеми
Приклади	Міграція індійських спеціалістів до США; Міграція з Киргистану/ Таджикистану і т.д. до РФ, України, Туреччини	ІТ-Переселення албанців з Сербії; Міграція ІТ-спеціалістів з Білорусі в 2020-2021 р. Міграція з Пакистану до ОАЕ	Віїзд українців до Європи; масова міграція з Сирії до Європи

Джерело: складено автором

Наступним критерієм класифікації є сезонність міграції. Міграцію трудової сили за сезонністю поділяють на такі види (табл.1.3)

Таблиця 1.3

Види міграцій за сезонністю

Вид/Критерій	Сезонна трудова	Постійна трудова	Маятникова трудова	Тимчасова трудова
Термін перебування	До пів року	Більше ніж пів року	До 7 днів	Від 7 днів до пів року
Місце призначення	Часто країна не далекого зарубіжжя	Може бути різною	Сусіднє місто, область, рідше країна	Може бути різною
Повторюваністю	Залежно від сезону	Не повторювана	Щодня/ Щотижня	Найчастіше не повторювана
Характеристика мігранта	Сезонний працівник	Переселенець	Працівник, що працює в місці призначення, але не живе там	Варіативно
Приклади	Збір полуниці в Фінляндії чи пляжний сезон в Туреччині	Переїзд на ПМП до США	Поїздка на роботу з Фастова до Києва	Відрядження до Канади

Джерело: складено автором

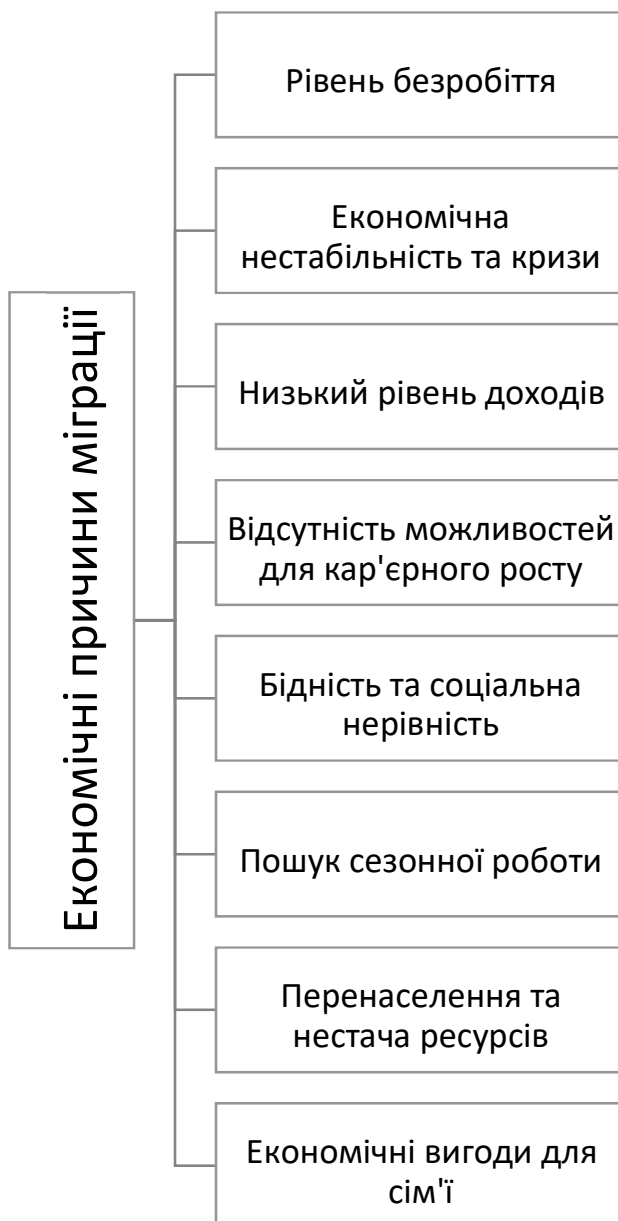
Існує також класифікація міграції робочої сили за географічним принципом, залежно від того звідки і куди їде мігрант. За цим критерієм розрізняють внутрішню міграцію (всередині країни), регіональну міграцію (переїзд до сусідньої країни, наприклад з Пакистану до ОАЕ), міжрегіональні міграції (наприклад зі Східної Європи (до прикладу Польщі) до Західної Європи (до Іспанії наприклад)) та глобальну (наприклад, з Китаю до США).

Існує також так звана маятникова міграція, коли працівник їде на роботу і повертається після роботи додому. Найбільш популярним типом такої міграції, звісно, є агломераційна, коли люди вранці їдуть на роботу до мегаполісу, проте нині все більше популяризується така маятниковість між країнами (як наприклад в країнах Бенілюксу) внаслідок зниження значення кордонів в процесі руху людини.

Останнім найбільш вагомим типом сегментації міграції робочої сили є кваліфікація. За рівнем кваліфікації (якісними характеристиками учасників) виділяємо висококваліфіковану та низькокваліфіковану трудову міграцію. Чітке розмежування рівня кваліфікації міжнародного трудового мігранта є досить дискусійним. У заключному звіті Світової комісії з Міжнародної міграції ООН зазначалося, що «...традиційне розмежування кваліфікованих і некваліфікованих працівників деякою мірою нечітке», тому замість нього пропонувалося використання терміна «важливий працівник» (англ. – essential worker) [7]. Найчастіше, розглядаючи питання міжнародної міграції, дослідники до категорії «висококваліфікованих працівників» відносять осіб, освітні характеристики яких є на рівні середньої спеціальної або вищої освіти. На даний час у світі станом на 2022 рік більше 77% від усіх мігрантів є мігрантами низької кваліфікації і лише близько 23% це висококваліфіковані кадри.

Міграція є природним явищем, яке супроводжує людство протягом усієї історії, адже завжди існували фактори, що змушували людей тим чи іншим чином переміщатися в просторі. Переселення людей з одного місця на інше може бути викликане різними причинами, що пов'язані з економічними, соціальними, політичними, екологічними факторами, а також особистими обставинами, а тому варто більш детально представити ці фактори, аби розуміти їх потенційні наслідки та можливості управління такими потоками.

Економічні причини є найбільш поширеними в сучасному світі причинами міграції, адже вони охоплюють найширший спектр факторів. Найбільш поширеними економічними причинами переїзду людини є наступні. (рис.1.2)

Рис. 1.2. Економічні причини міграцій

Джерело: складено автором на основі [11]

Економічні причини є одними з найбільш вагомих в процесі прийняття рішення про міграцію, адже у країнах чи регіонах із високим рівнем безробіття

або у випадках, коли зарплати в країні не дозволяють забезпечити базові потреби люди часто змушені шукати роботу в інших країнах, де є більший попит на робочу силу і кращі можливості для життя і розвитку. Прикладом таких міграцій на зараз є країни Африки та центральної Азії.

Фахівці, особливо молодь, часто виїжджають у пошуках роботи та розвитку з країн із низьким рівнем життя до країн з вищим рівнем життя, розвитку науки, освіти тощо. Фінансові кризи, інфляція, економічний спад або різке зростання цін можуть змусити людей покидати свої країни у пошуках стабільніших умов. Яскравим прикладом цього процесу на зараз є Україна.

Другим найбільш популярним кластером міграційних причин є політичні. Основними політичними факторами, які змушують людей залишати свої домівки (рис.1.3).

Найчастіше політичні причини, на відміну від економічних, є скоріше «вимушеною» причиною, аніж, як у випадку з економічними «причиною вибору», адже люди залишають свої домівки, рятуючи життя від воєнних дій, як от наприклад в Україні в 2022 році чи (у країнах з авторитарними режимами), тікаючи від переслідувань за політичні переконання, участь в опозиційній діяльності тощо.

В минулі століття також меншини, які зазнавали дискримінації або переслідування через свою етнічну належність чи релігійні вірування також часто змушені були шукати нові місця для життя, проте зараз ситуація з цим видом міграції налагоджується, за винятком деяких країн, на кшталт Афганістану.

Рис. 1.3. Політичні причини міграцій

Джерело: складено автором на основі [10]

Останньою великою групою факторів є соціальні причини, що пов'язані з прагненням людей покращити умови життя, отримати доступ до якісних послуг або забезпечити кращі можливості для себе та своїх сімей соціальній сфері.

Основними такими факторами є такі. (рис.1.4).

Соціальні фактори, як і економічні часто є «поштовхом», проте не «необхідністю», Так, наприклад, молодь часто виїжджає до країн або міст із престижними університетами чи (як от до США чи Західної Європи) а люди старшого віку у пошуках доступу до якісної медичної допомоги мігрують до

регіонів із розвинуеною системою охорони здоров'я(наприклад, до Ізраїлю чи Туреччини).

Рис. 1.4. Соціальні причини міграцій

Джерело: складено автором на основі [12]

В останні десятиліття набуває популярності проблема густого населення, через що люди можуть мігрувати до менш населених місць із кращими умовами для проживання. Прикладом такої міграції є Бангладеш, внутрішня міграція в Китаї, Тайвані тощо.

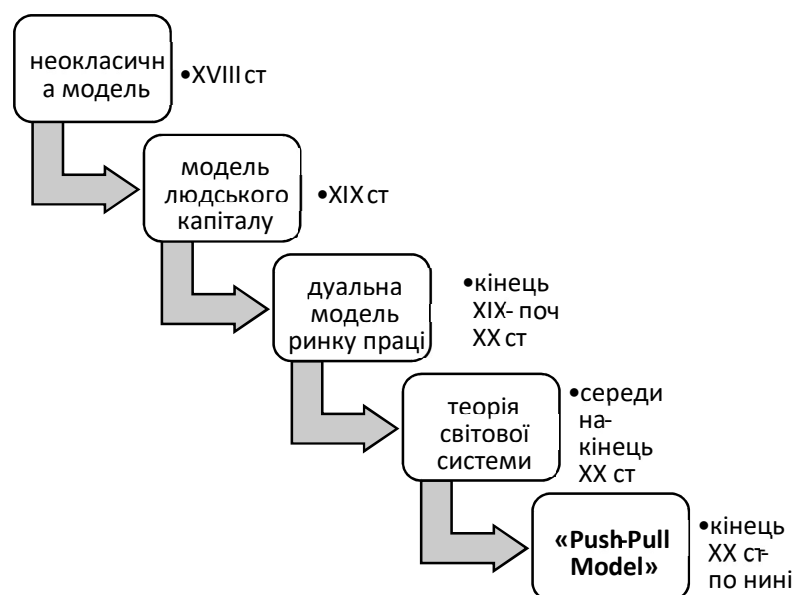
Звичайно, в даному списку перераховані не всі види та причини міграцій, адже існують унікальні види переміщень, як наприклад міграція з України через загрозу мобілізації, проте такі види міграцій є скоріше винятковим явищем, а тому не відносяться до широко розповсюджених та загальноприйнятих типів міграцій.

1.3 Сучасні моделі дослідження міграційних процесів

Моделей оцінки та дослідження міграційних процесів існує чимала кількість, адже вони базуються на різних факторах і навіть науці яка їх вивчає,

адже окрім економічних методів існують також політичні, соціальні та інші методи дослідження, проте в цій роботі сконцентровано увагу саме на економічних типах дослідження.

Взагалі економічні моделі дослідження міграційних процесів допомагають зрозуміти, як економічні фактори впливають на рішення про міграцію, її масштаби та наслідки для країн-донорів і країн, що приймають потік мігрантів, а так як явище міграції існує досить давно, то і підходів до її дослідження економічна теорія має достатньо. Хронологічна їх послідовність зображено на рис.5

Рис. 1.5. Хронологія еволюції економічних моделей дослідження міграційних процесів

Джерело: складено автором на основі [13]

Безумовно, кожна з моделей характеризувалась своїми особливостями та підходами до оцінки явища міграції. Їх, зокрема подано в табл.1.4

Таблиця 1.4

Економічні моделі дослідження міграційних процесів

<i>Модель</i>	<i>Сутність моделі</i>
Неокласична модель	Базується на теорії попиту і пропозиції на ринку праці. Основна ідея цієї теорії полягала в тому, що міграція відбувається через різницю в рівнях зарплат та умовах праці між країнами або регіонами., а значить мігранти переїжджають із країн із низьким рівнем зарплат у країни з вищим рівнем. В той же час ця теорія ігнорує соціальні, культурні та політичні аспекти, які також впливають на міграцію.
Модель людського капіталу	Враховує навички, освіту та професійний досвід мігрантів. Основна ідея теорії полягала в тому, що міграція є інвестицією в людський капітал, яка дозволяє підвищити дохід або розвинути навички. За цією теорією молоді та кваліфіковані працівники частіше мігрують, оскільки мають більше шансів отримати високі доходи в країнах із розвинутою економікою
Дуальна модель ринку праці	пояснює міграцію попитом на робочу силу в країнахреципієнтах. Основна ідея полягала в тому, що ринок праці поділяється на два сегменти: первинний сектор (висококваліфікована, добре оплачувана праця) та вторинний сектор (низькокваліфікована, малоприваблива, але необхідна робота, яку зазвичай виконують мігранти). Згідно з теорією країни з розвинутою економікою залучають іноземних працівників для заповнення вакансій у вторинному секторі.
Теорія світової системи	Розглядає міграцію як наслідок глобальної економічної нерівності. Основна ідея полягає в тому що міграція відбувається через економічну експансію розвинених країн, які інтегрують слабкі економіки в глобальну систему, а сама міграція є результатом економічної залежності бідних країн від багатих.
Push-Pull Model	пояснює причини переміщення людей через взаємодію двох груп факторів: <ul style="list-style-type: none"> ➤ "Поштовх" (Push) — фактори, що змушують людей покидати свою країну чи регіон. ➤ "Тяжіння" (Pull) — фактори, які приваблюють мігрантів до іншої країни чи регіону. «Точність» цієї моделі полягає в тому, що вона, аналогічно до PESTLE-аналізу ринків оцінює різні фактори економіку в бальних одиницях ,а відповідно дає змогу порівняти однакові складові в різних країнах

Джерело: складено автором на основі [13-16]

Якщо говорити про сучасні методи оцінки міграційних процесів, то, звичайно дослідники оцінюють не лише сам міграційний процес, як такий, а перш за все його вплив на інші економічні процеси, на які він впливає. Мікроекономісти вивчають вплив міграції на галузь господарства чи навіть компанію, якщо ми говоримо про великі промислові компанії чи, наприклад

Google, де 57% працюючих складають жителі інших країн, а макроекономісти-на розвиток країн чи навіть регіонів.

В роботі буде зроблено орієнтир на вплив явища міграції та міграції робочої сили зокрема в контексті впливу на економіку України та її регіонів, галузей економіки нашої держави, а також добробут українців всередині країни та за її межами. Важливо також розглянути і вплив міграції на розвиток галузей господарства, зокрема праце та наукомістких галузей та перспектив їх розвитку на фоні міграційних процесів, що ми і будемо розглядати в наступних розділах.

Висновки до розділу 1

Аналізуючи наведену інформацію, можна фіналізувати, що міграція- це процес, що передбачає територіальне переміщення індивіда або групи людей, яке здійснюється через певні економічні, соціальні чи інші види причин з метою підвищення рівня життя та рівня задоволеності потреб мігранта у пункті призначення у порівнянні з місцем попереднього проживання.

Міграція, як видно з аналізу, є досить широким поняттям, адже має значну кількість причин і може бути дуже різноманітною, класифікуючись за сезонністю, масовістю, причинами, часом, місцем призначення і ще багатьма критеріями.

Якщо говорити про дослідження міграції, то тут в науці дана тема розкрита досить широко, а саме явище міграції почали вивчати ще науковці неокласичної школи, а на даний час існує ціла низка теорій щодо дослідження даного явища, серед яких найбільш поширеними є неокласична, модель людського капіталу, дуальна модель ринку праці, теорія світової системи та «Push-Pull Model».

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

2.1 Тенденції розвитку міграційних процесів в Україні

Міграційні процеси в Україні є доволі не простим для вивчення процесом, адже дане явище безумовно варто розглядати не в контексті тривалого процесу, а в контексті довоєнної міграції та міграційних процесів після початку повномасштабної війни, адже вплив військових дій змусив виїхати занадто велику кількість українців, аби цю кількість можна було ігнорувати, а тому варто розглянути і післявоєнну міграцію і ті тенденції, що спостерігались до війни.

Повномасштабне вторгнення Росії, безумовно, змусило мільйони українців шукати прихистку за кордоном. Деякі вже повернулися або планують повернення, тоді як інша частина виїхавших ще тільки розглядають можливість виїзду або взагалі не планують повертатись. Протягом 2022 року демографічна ситуація в Україні зазнала значних змін як у кількісному, так і в якісному аспектах.

Згідно з офіційними даними, на початку гарячої фази війни населення України скоротилося на 6,7 млн осіб, а міграційне сальдо в 2022 році було від'ємним і становило 9,43 млн громадян [17]. Така масштабна хвиля переселення перевершує всі міграційні процеси в Україні за часи незалежності. Основним напрямком для пошуку безпеки стали європейські країни.

За даними ООН [18], на початок 2024 року за межами України перебувало 7 891 977 її громадян, з яких майже 4,8 млн отримали тимчасовий захист. (рис.2.1)

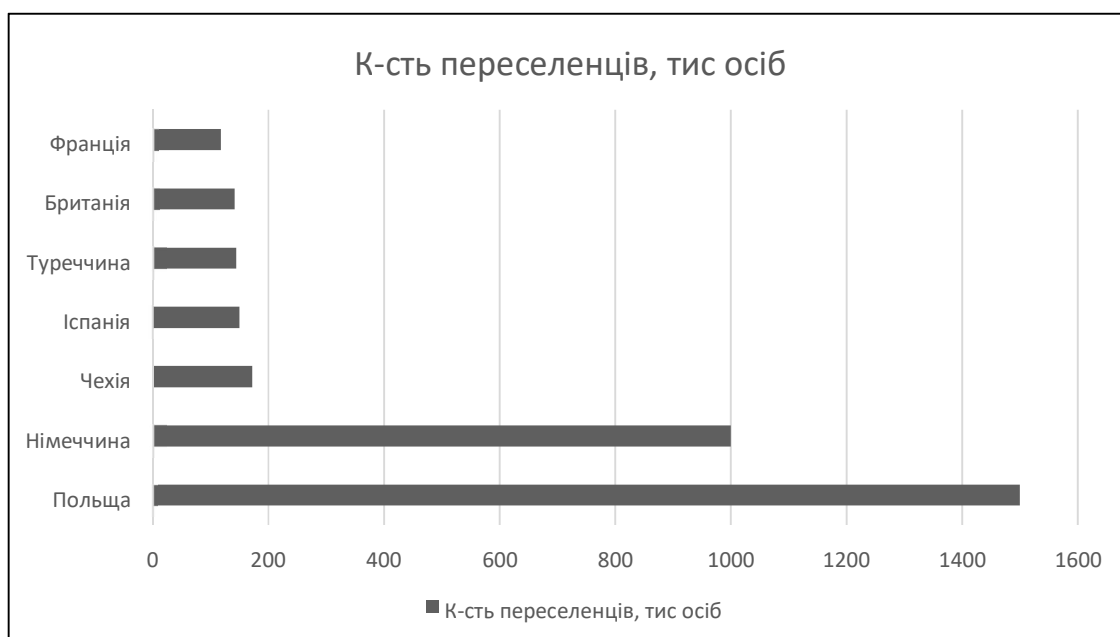
Таблиця 2.1

Динаміка чисельності населення України

На дату	К-сть населення	Зміна, тис осіб	Зміна, %
на 1.01.2000	49 429,8	-488.3	-0.98%
на 1.01.2001	48 923,2	-506.6	-1.02%
на 1.01.2002	48 457,1	-466.1	-0.95%
на 1.01.2003	48 003,5	-453.6	-0.94%
на 1.01.2004	47 622,4	-381.1	-0.79%
на 1.01.2005	47 280,8	-341.6	-0.72%
на 1.01.2006	46 929,5	-351.3	-0.74%
на 1.01.2007	46 646,0	-283.5	-0.60%
на 1.01.2008	46 372,7	-273.3	-0.59%
на 1.01.2009	46 143,7	-229.0	-0.49%
на 1.01.2010	45 962,9	-180.8	-0.39%
на 1.01.2011	45 778,5	-184.4	-0.40%
на 1.01.2012	45 633,6	-144.9	-0.32%
на 1.01.2013	45 553,0	-80.6	-0.18%
на 1.01.2014	45 426,2	-126.8	-0.28%
на 1.01.2015	42 928,9	-2497.3	-5.50%
на 1.01.2016	42 760,5	-168.4	-0.39%
на 1.01.2017	42 584,5	-176.0	-0.41%
на 1.01.2018	42 386,4	-198.1	-0.47%
на 1.01.2019	42 153,2	-233.2	-0.55%
на 1.01.2020	41 902,4	-250.8	-0.59%
на 1.01.2021	41 588,4	-314.1	-0.75%
на 1.01.2022	41 167,3	-421.0	-1.01%

Джерело: складено автором на основі [43]

Останнім часом спостерігається зростаюча тенденція працевлаштування українців за кордоном. Якщо на початковому етапі вимушеної міграції багато хто зосереджувався на отриманні тимчасового захисту, адаптації та пошуку житла, то тепер дедалі більше українців активно виходять на ринок праці. Українські громадяни, які шукають тимчасового захисту в Європі, отримали доступ до місцевих ринків праці та можливостей працевлаштування.

Рис. 2.1. Країни-реципієнти емігрантів з України

Джерело: складено автором на основі [18]

За інформацією польських видань, від початку повномасштабної війни українці, що працюють у Польщі, сплатили податків на суму 2 млрд євро. Це утричі перевищує обсяг фінансової допомоги, яку держава надала переселенцям.

Приблизно 9% українців за кордоном продовжують працювати дистанційно на українські компанії, що залишається їхнім основним джерелом доходу. Загалом, у країнах перебування 12% українських біженців мають постійне місце роботи, ще 12% зайняті тимчасово. Таким чином, майже чверть респондентів є працевлаштованими. (рис.2.2) Цей факт підтверджує теорію про те, що значна частина українців почала успішно асимільовуватися в Європейських країнах і, ймовірно не планує повертатися до України, навіть якщо війна завершиться.

Цю теорію підтверджує і опитування, проведене у листопаді-грудні 2024 року дослідницьким агентством Info Sapiens, згідно з яким лише 20% українських біженців за кордоном впевнені у своєму намірі повернутися в

Україну. Загалом частка тих, хто планує повернення, становить 43%, що є найнижчим показником за весь період досліджень. [19]

Рис. 2.2. Структура працевлаштування українців за кордоном

Джерело: складено автором на основі [19]

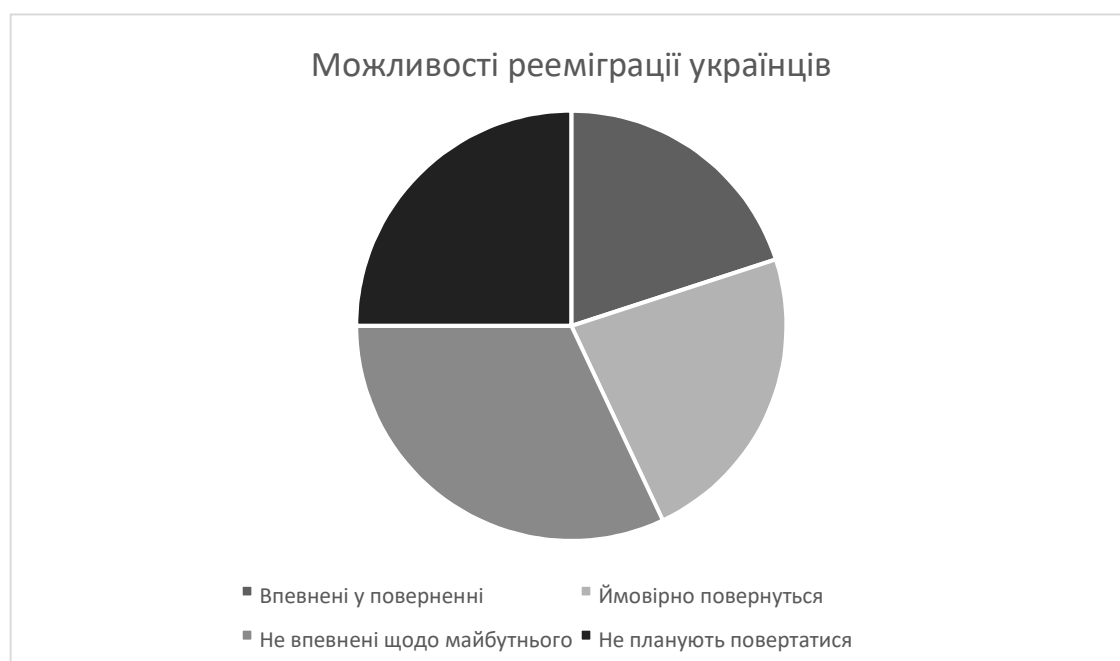
Інше дослідження, проведене Інститутом економічних досліджень ІФО, показує, що близько 25% українців у країнах ЄС не планують повертатися в Україну в довгостроковій перспективі та мають намір залишитися за кордоном. Загальні настрої українців за кордоном щодо можливості рееміграції показано на рис.2.3 [20].

Ці дані свідчать про те, що значна частина українських громадян, які виїхали за кордон, не розглядає можливість повернення в найближчому майбутньому, а натомість інтегрується у суспільства приймаючих країн, що є однією з найбільш тривожних тенденцій для нашої країни.

Ще однією доволі не перспективною для українського майбутнього тенденцією є тенденція незаконного виїзду за кордон. Так від початку повномасштабного вторгнення значна кількість чоловіків призовного віку

намагалися нелегально покинути територію України. Лише за офіційними даними Державної прикордонної служби з 24 лютого 2022 року було затримано понад 23 700 осіб, які прагнули незаконно перетнути кордон:

- Через прикордонні зони – близько 16 700 чоловіків намагалися виїхати через так звану "зелену ділянку", тобто поза офіційними пунктами пропуску.
- Використовуючи фальшиві документи – понад 7 000 осіб, що були затримані під час спроб виїзду через офіційні пункти пропуску

Рис. 2.3. Можливості рееміграції українців

Джерело: складено автором на основі [19]- [20]

Водночас, за даними української влади, успішно перетнули кордон із порушенням законодавства 19 740 громадян. Безумовно, ці дані сильно занижені, адже в дану «статистику» включені лише ті наші співвітчизники, які офіційно стали на облік в країнах ЄС, проте, дуже ймовірно, що значна частина з них знаходяться в країнах близького зарубіжжя (зокрема, Польщі, Румунії, Молдові)

на нелегальних основах і відповідно в дану статистику не зараховані, а тому реальна кількість тих, хто виїхав і тих, хто намагався це зробити є, ймовірно, суттєво вищою.

Однією з причин такого масового виїзду чоловіків за кордон поза пунктами пропуску є мобілізація і закриті кордони. Безумовно, через закриті кордони в демографічному плані присутня ще одна тенденція: нерівномірність в статевій і віковій структурі мігрантів.

Більшість українських громадян, які залишили країну через війну, складають жінки та діти. За інформацією британського видання *The Guardian*, їхня частка серед усіх переселенців становить 90%. Соціологічні дослідження показують, що серед українців, які виїхали за кордон, переважають люди працездатного віку. Зокрема, 42% становлять особи віком від 30 до 39 років, а ще 29% – вікова група від 40 до 49 років. [22]

За даними Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи, із 6,7 мільйона українців, які виїхали через війну, близько третини — це діти до 18 років. Крім того, за інформацією Укрінформ, близько 22% українців за кордоном — це діти до 18 років. [23] Більше того, в останній час яскраво вираженою тенденцією став виїзд юнаків віком 15-17 років, адже їх батьки приймають рішення про вивезення дітей за кордон через мобілізаційні ризики та необхідність ставати на військовий облік з 16-17 років.

За даними Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи, із 6,7 мільйона українців, які виїхали через війну, близько третини — це діти до 18 років. Крім того, за інформацією Укрінформ, близько 22% українців за кордоном — це діти до 18 років. [23] Більше того, в останній час яскраво вираженою тенденцією став виїзд юнаків віком 15-17 років, адже їх батьки приймають рішення про вивезення дітей за кордон через мобілізаційні ризики та необхідність ставати на військовий облік з 16-17 років.

Рис. 2.4. Гендерна та вікова структура емігрантів з України, станом на вересень 2023

Джерело: [44]

Ще однією тенденцією в міграційному процесі на даний час є збільшення частки кваліфікованих- мігрантів, що виїждять з України. За результатами досліджень, велика частина українських мігрантів володіє високим рівнем кваліфікації. Зокрема, опитування, проведене соціологічною службою Центру Разумкова, виявило наступні дані серед українських біженців, які перебувають за кордоном. (рис.2.5).

Загалом, 58% опитаних мають висококваліфіковані професійні навички. До того ж, 83% біженців мають вищу або незакінчену вищу освіту, що свідчить про високий рівень освіти серед українських мігрантів. Інше дослідження вказує на те, що 33% трудових мігрантів з України мають вищу освіту, що трохи менше,

ніж середній показник для населення працездатного віку з вищою освітою (45%). [24].

Рис. 2.5. Структура біженців

Джерело: складено автором на основі [22]

Ці дані підтверджують, що велика частина українських мігрантів є високоосвіченими та кваліфікованими фахівцями, хоча точні цифри можуть трішки відрзнятися. Простіше кажучи, на даний час з України переважно їдуть ті, хто або має фінансові ресурси, аби жити там тривалий час, використовуючи «заощадження» або ті, хто мають професійні навички і можливості, аби працювати за кордоном.

З іншого боку, висока освідченість мігрантів з України далеко не завжди є гарантією того, що в країні, куди вони прямують, вони будуть працювати за фахом. Так на початок 2023 року близько 42 % польських компаній мали в штаті українських працівників. З них майже половина українських трудових мігрантів працювала на великих підприємствах, 29 % — на середніх, і лише 18 % — на малих. Водночас тільки 4,7 % заробітчан отримували мінімальну зарплату в

розмірі 2,1 тис. злотих (приблизно 20 тис. грн), в той час як 45 % заробляли понад 3 тис. злотих (30 тис. грн) [25]. У багатьох випадках польські роботодавці вважали за вигідне наймати українців, оскільки вони часто погоджуються працювати понаднормово

Розподіл праці між чоловіками та жінками також демонструє певні відмінності: 45 % чоловіків працюють на будівництві (3 % жінок), 17 % — на виробництві (лише 9 % жінок), а 9 % — в транспортній сфері (1 % жінок). Водночас 33 % жінок працюють в домашніх послугах (1 % чоловіків), а 21 % — в сфері гостинності (5 % чоловіків). Молодші жінки частіше працюють в індустрії гостинності (47 %), а старші — в домогосподарствах (53 %).) [26].

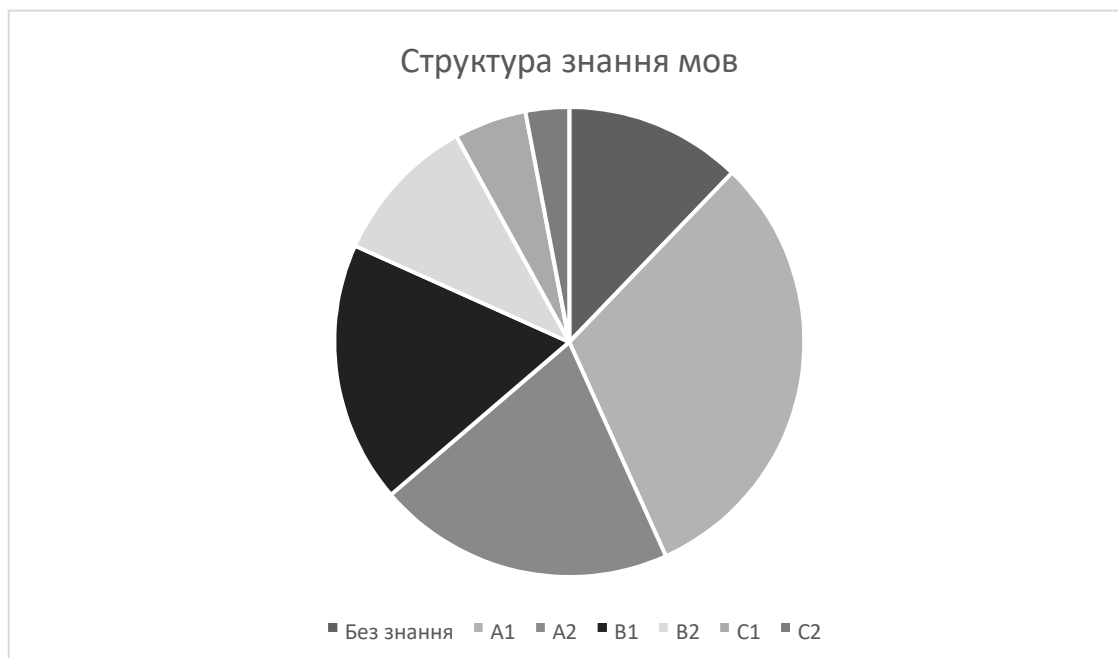
Як бачимо, майже усі сфери, де працюють українці, є доволі низько кваліфікованими галузями, де не потрібна спеціалізована освіта чи профільні знання і це, в свою чергу переважно пов'язано скоріше не з браком професійних компетенцій, а з незнанням мови і неможливістю використовувати свою професію на практиці і цей факт, власне і є ще однією тенденцією розвитку міграційних процесів України, адже згідно з даними дослідження Центру економічної стратегії лише близько 36% українських біженців, які знаходяться за кордоном, відвідують курси мов країни перебування.[28]

Розподіл рівня володіння мовою серед українських біженців виглядає таким чином. (рис.2.6).

Тільки 18% респондентів досягли рівня B2 або вище, що є мінімальною вимогою для повноцінної інтеграції та працевлаштування в країні перебування.

Ще однією тенденцією в міграційному процесі, яка є наслідком масового виїзду жінок і дітей є вимивання грошей з українського бюджету, адже чоловіки, що залишились в Україні надсилають дружинам і дітям кошти за кордон і хоча

ця тенденція лише поступово послаблюється (рис.2.1), проте це все ще є досить значним викликом для нашої економіки.

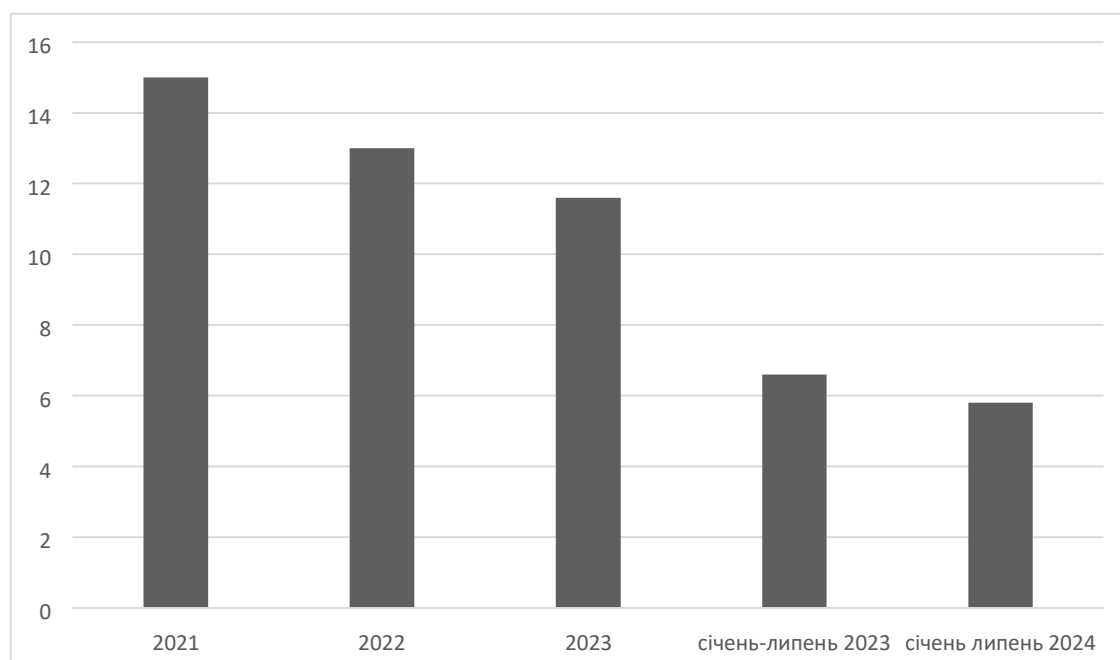

Рис. 2.6. Структура знання мов

Джерело: складено автором на основі [27]

При цьому, за даними НБУ станом на 2024 рік перебування українських біженців за кордоном щомісяця «вимиває» з українського бюджету майже 2 млрд дол у вигляді переказів родичам українців своїм членам родини за кордон, при тому що рівень зворотнього грошового потоку (з-за кордону до України) постійно падає. (рис.2.7).

Особливо негативно для майбутнього української економіки та соціальної сфери виглядає те, що значна частина українців не планує повертатись до України в майбутньому, а також те, що значна частина людей, що виїхали це діти та жінки, що може призвести до негативної динаміки в гендерному та віковому складі населення України.

Рис. 2.7. Динаміка приватних грошових переказів до України, млрд дол

Джерело: складено автором на основі [36]

2.2 Політика регулювання міграції робочої сили в Україні

Сучасний розвиток глобальної економіки супроводжується посиленням впливу глобалізаційних тенденцій, що виявляються в зростанні міжнародної міграції робочої сили. Збільшення відкритості українського суспільства неминуче веде до активнішої участі країни в міжнародному обміні робочою силою. Однією з характерних ознак формування ринку праці є різке збільшення міграційних процесів як на внутрішньому рівні, так і за кордоном. У зв'язку з цим міжнародна міграція стала важливою частиною економічних відносин України, яка також потребує регулювання.

Питання міграції в Україні є надзвичайно актуальним у сучасних умовах. Геополітичні зміни мають значний вплив на всі сфери життя, в тому числі на міграційні процеси. Державне регулювання міграції кваліфікованих кадрів може здійснюватися як безпосередньо, так і через опосередковані методи. Пряме регулювання полягає в політиці штучного стримування, коли держава вживає

суворі заходи для обмеження виїзду чи в'їзду, ускладнює процедуру отримання дозволів на перетин кордону та обмежує діяльність компаній-посередників, що займаються працевлаштуванням за кордоном. Опосередковане регулювання міграції полягає в реалізації політики прихованого стримування, яка передбачає вдосконалення умов життя та праці всередині країни для стримування відпливу кадрів. Коли рівень оплати праці, соціальний захист і можливості професійного розвитку в країні достатньо високі, працівники рідше схильні до розгляду варіантів роботи за кордоном.

Якщо говорити про законодавчу базу регулювання процесу міграції, то в Україні вона регулюється низкою законів, основними з яких є наступні.(табл. 2.2)

Як бачимо, міграційна політика України регулюється комплексом законів, що охоплюють різні аспекти, починаючи від прав мігрантів і до процедур працевлаштування та надання захисту. Всі ці нормативно-правові акти спрямовані на забезпечення ефективного управління міграцією, захист прав мігрантів та інтеграцію мігрантів у соціально-економічне середовище України.

Таблиця 2.2

Основні законодавчі акти, що регулюють міграційні процеси в Україні

Законодавчий акт	Сфера регулювання
Закон України "Про міграцію" (2013)	питання внутрішньої та міжнародної міграції, встановлює права та обов'язки мігрантів, а також механізми управління міграційними процесами в Україні
Закон України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства"(2011)	визначає порядок в'їзду, перебування, реєстрації, а також питання, пов'язані з депортацією або реадмісією
Закон України "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні" (2003)	встановлює права громадян України на свободу пересування та вибір місця проживання в межах держави, а також визначає правила реєстрації місця проживання, тимчасового перебування або переселення

Продовження табл. 2.2

Законодавчий акт	Сфера регулювання
Закон України "Про зайнятість населення" (2013)	регулює питання працевлаштування в Україні, зокрема, стосовно іноземців та трудових мігрантів
Закон України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового захисту"(2011)	визначає правовий статус біженців в Україні, порядок надання статусу біженця або тимчасового захисту, а також права осіб, які отримали такий статус
Закон України "Про в'їзд в Україну і виїзд з України" (2001)	регулює порядок в'їзду іноземців на територію України та виїзду громадян України за кордон
регулює порядок в'їзду іноземців на територію України та виїзду громадян України за кордон	регулює порядок в'їзду іноземців на територію України та виїзду громадян України за кордон
Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку надання громадянам України дозволу на тимчасове перебування за кордоном"(2015)	регулює питання надання дозволу на тимчасове перебування громадян України за кордоном, що є важливим для тих, хто працює або навчається за межами країни
Положення про Державну міграційну службу України (2011)	Положення про Державну міграційну службу України (2011)

Джерело: складено автором на основі [29]

Важливо також розглянути і заходи, що здійснюються державою у сфері так званого «непрямого» регулювання міграційних процесів, а саме не ристрикційними заходами, стимулятивними, економічними та соціальними.

Найбільш відомою ініціативою держави в даному питанні є прийнята на початку 2024 року «Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року»[30] Якщо об'єднати всю інформацію та список заходів, що пропонується даною системою, то основну ідею цього документа можна розділити на 8 основних пунктів(заходів), що країна планує здійснити до кінця 2025 року. (табл. 2.8)

Таблиця 2.3

Основні пункти «Стратегії міграційної політики України на 2025 рік»

Пункт	Значення
Управління міграційними потоками	Залучення іноземних кваліфікованих працівників та захист національних трудових ресурсів від надмірної еміграції
Стимулювання зворотної міграції та повернення українців	завдяки податковим пільгам, грантам та програмам для підприємців, що дозволяють повернути інтелектуальний та трудовий потенціал до країни
Покращення правового регулювання міграційних процесів та удосконалення законодавства	Розвиток електронних систем, що полегшують процедуру візової підтримки, реєстрації іноземців та подачі заявок на перебування в Україні
Інтеграція мігрантів в українське суспільство	включає підтримку інтеграційних програм для трудових мігрантів, біженців і осіб, які шукають притулку
Забезпечення захисту прав мігрантів	На всіх рівнях
Стратегічні ініціативи для підтримки мігрантів та біженців	окремі програми для біженців, спрямовані на їхню інтеграцію в українське суспільство
Моніторинг і аналіз міграційних процесів	В профільних відомствах
Міжнародна співпраця в сфері міграції	Всебічні програми співпраці з іншими країнами

Джерело: складено автором на основі [30]

Як бачимо, глобально, 3 з 8 напрямків регулювання направлено на підтримку зовнішніх мігрантів, ще 3 є більш-менш загальними і лише 2 є стимулюючими до повернення українців назад до України, що вказує на явну орієнтацію України на те, аби після війни приваблювати зовнішніх мігрантів, а не повертати додому своїх співвітчизників.

Якщо говорити про конкретні економічні заходи, що впроваджує Україна, то тут варто зазначити, що більшість з них є скоріше «загальноекономічними» і не направлені напряму на міграційну політику, проте напряму з нею дотичні. (табл.2.4)

Таблиця 2.4

Економічні заходи щодо міграційної політики

Заходи	Особливості заходів
Програма «Підприємництво»	дозволяє українським підприємцям, у тому числі тим, хто повернувся з-за кордону, отримати спрощену систему оподаткування, адже податкова ставка для малих підприємств на рівні 5% може стати привабливою для тих, хто хоче відкрити власний бізнес після повернення в Україну
Податкові пільги для інвесторів	Українці, які повертаються з-за кордону, можуть скористатися пільгами та інвестиційними субсидіями, що дозволяє залучати іноземний капітал та покращувати бізнес-клімат
Програма «Повернись і розпочни бізнес в Україні»	підтримує повернення висококваліфікованих спеціалістів, зокрема в сфері інформаційних технологій та наукових досліджень
Інвестиції в інфраструктуру та відновлення регіонів	відновлення інфраструктури в цих регіонах, а також поліпшення транспортного сполучення та забезпечення комфортного життя для населення
Програми підтримки соціальної	працюють над створенням умов для повернення біженців і внутрішньо переміщених осіб, зокрема за рахунок державної підтримки на рівні регіонів, де надаються тимчасові житлові приміщення, пільги на освіту та медичне обслуговування

Джерело: складено автором на основі [31]-[34]

В цілому, можна констатувати, що в Україні Уряд намагається всіма силами запобігти подальшій міграції, проте, об'єктивно кажучи, дані заходи є досить несуттєвими, враховуючи макроекономічний вплив війни та ситуації в країні та ще й на фоні переважаючих переваг життя в Європі для українця, а тому необхідно створювати певні додаткові методи впливу на міграційні процеси в Україні.

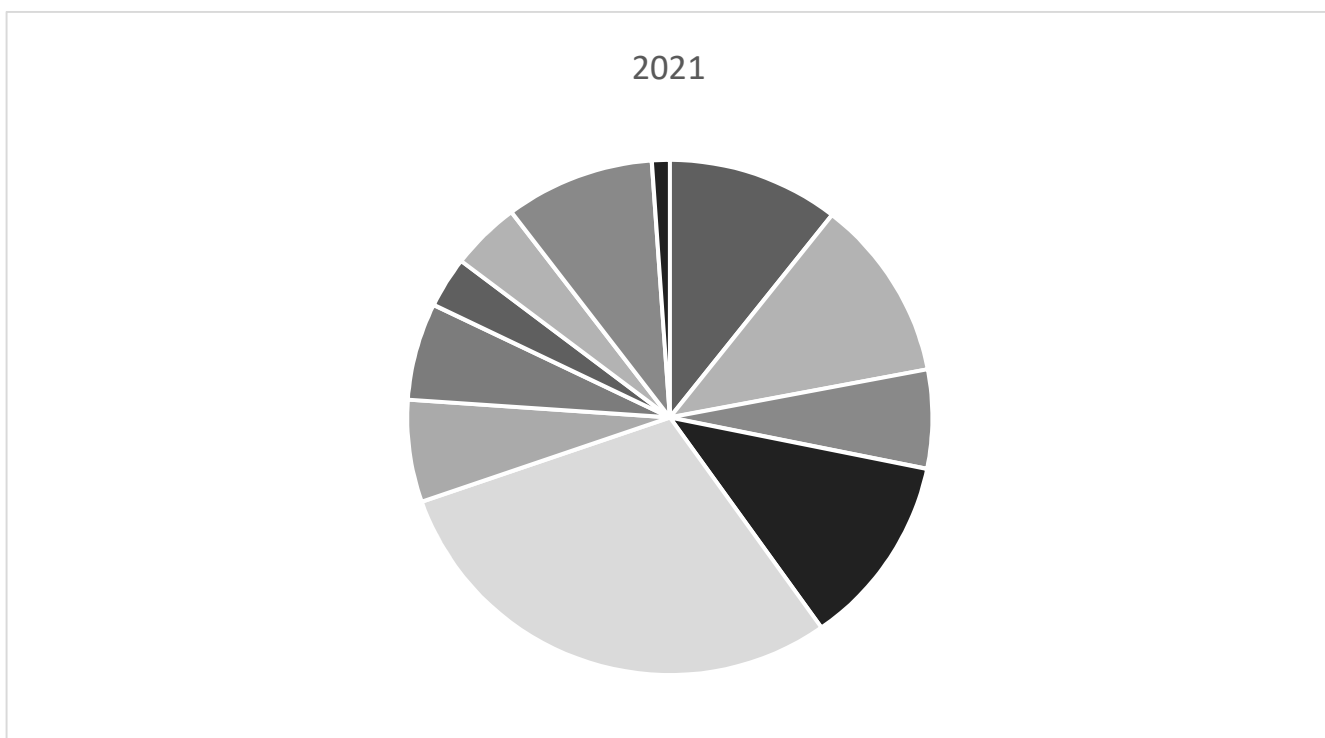
2.3 Вплив міграційних процесів на економіку України

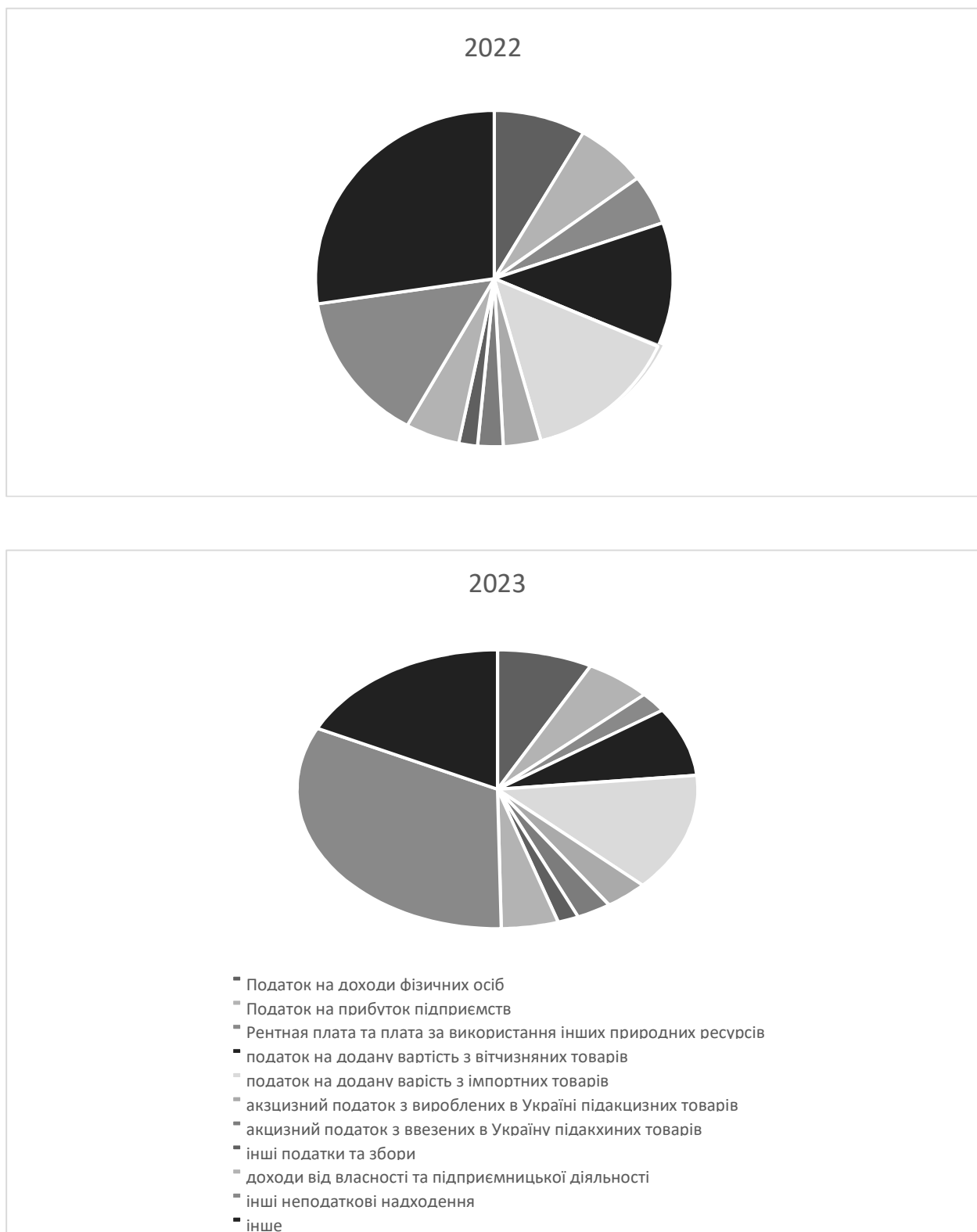
Згідно з даними Національної комісії з питань регулювання зв'язку, станом на червень 2021 року в Україні налічувалося 29,3 млн користувачів, що відповідало приблизно 36-38 млн населення. Однак до 31 грудня 2021 року ця

кількість знизилася більш ніж на 7 млн осіб. Кількість громадян України, які змушені були покинути країну через російське повномасштабне вторгнення, порівнянна з депопуляцією за весь період незалежності. Цей факт призвів до певних негативних явищ в українській економіці, які необхідно дослідити.

В таких умовах в українській економіці почали активно наростати негативні тенденції та простежуватися динаміка зворотнього розвитку, що можна яскраво простежити на динаміці доходів державного бюджету, наприклад. (рис 2.2).

Як бачимо, податки як від доходів фізичних осіб, так і доходи від підприємств та їх діяльності з кожним роком падає, що призводить до необхідності залучення іноземних коштів, в тому числі і позикового характеру і одним з причин цього явища є міграція та відсутність державного регулювання цього процесу.

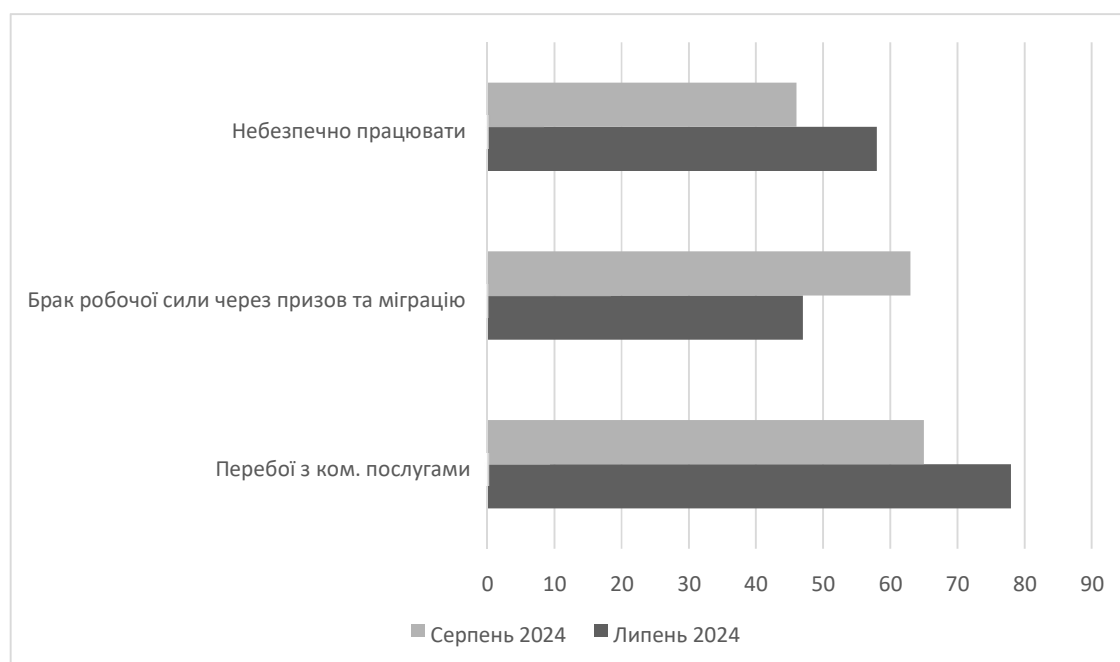

Рис. 2.8. Структура доходів державного бюджету 2021-2023

Джерело: складено автором на основі [35]

Ще одним наслідком масової міграції в Україні став брак кадрів. До літа 2024 року стали чітко видні реальні наслідки міграції для трудового ринку. Після введення в дію нового закону про мобілізацію в травні 2024 року ситуація з наявністю робочих рук стала ще більш складною.

Згідно з опитуванням Інституту економічних досліджень (ІЕД), нестача кадрів через мобілізацію та еміграцію працівників за кордон визнана підприємцями другою найбільшою перешкодою під час війни. Вплив цього фактору значно посилюється влітку 2024 року. Результати опитування показані на рис. 2.9

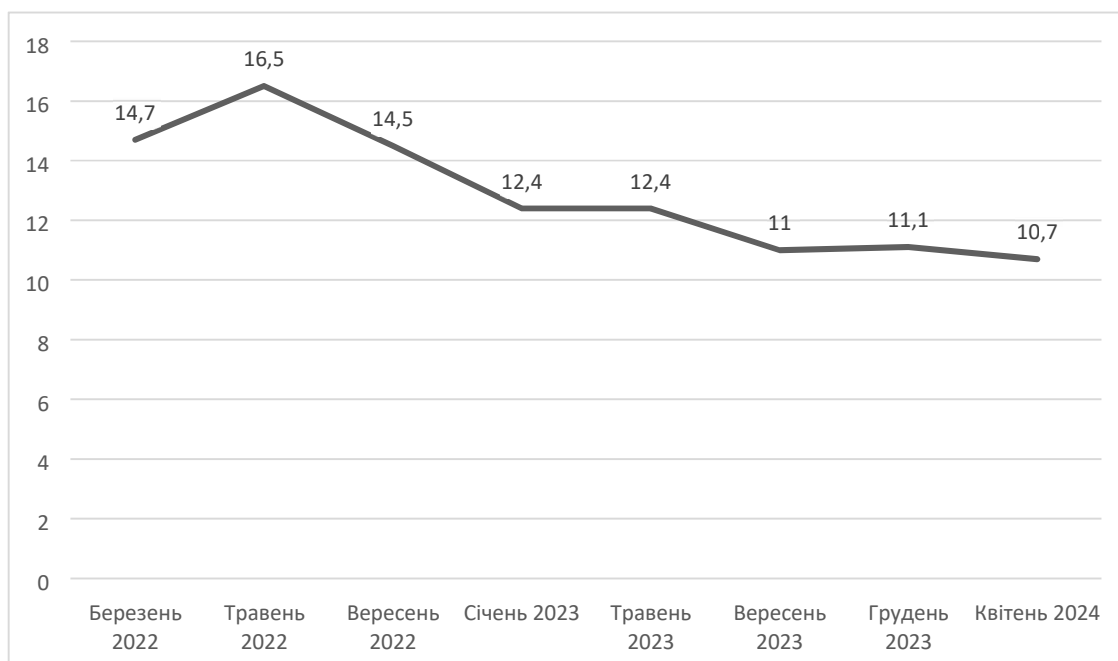

Рис. 2.9. Головні перепони для бізнесу станом на літо 2024

Джерело: складено автором на основі [36].

Варто до цього додати факт того, що на службі в ЗСУ перебуває 800 тисяч осіб та ще майже 1 млн осіб резервістів і отримуємо, що майже 1,8 млн людей не бере участі в розвитку економіки країни, а це, в свою чергу, призводить до зниження економічного добробуту населення, через що за кордон виїжджає все більше і більше людей.

Варто не забувати про вплив не лише зовнішньої міграції, а і внутрішньої: так український бюджет в 2023 році витратив на підтримку внутрішньо переміщених осіб більше 74 млрд гривень, а в 2024 році ця сума зросла до 91 млрд гривень за рік. [37]

Рис. 2.10. Динаміка внутрішньо переміщених осіб, % до загального населення

Джерело: складено автором на основі [37]

У 2023 році витрати українців за кордоном зросли більш ніж утричі порівняно з попереднім роком, досягнувши 2 млрд доларів США на місяць. [38] На початку повномасштабної війни більшість цих витрат здійснювалися за рахунок заощаджень в українських банках через розрахунки картками та зняття готівки, а потім частково змінилися вже заробленими коштами за кордоном, проте лише частково. Якщо навіть враховувати різницю цін, за відсутності міграції ці люди би витрачали приблизно аналогічний рівень коштів, а це приблизно 25 млрд дол на рік, що співставно з надходженнями в бюджет на рівні 5-8 млрд дол у вигляді прямих і непрямих податків. Враховуючи той факт, що у

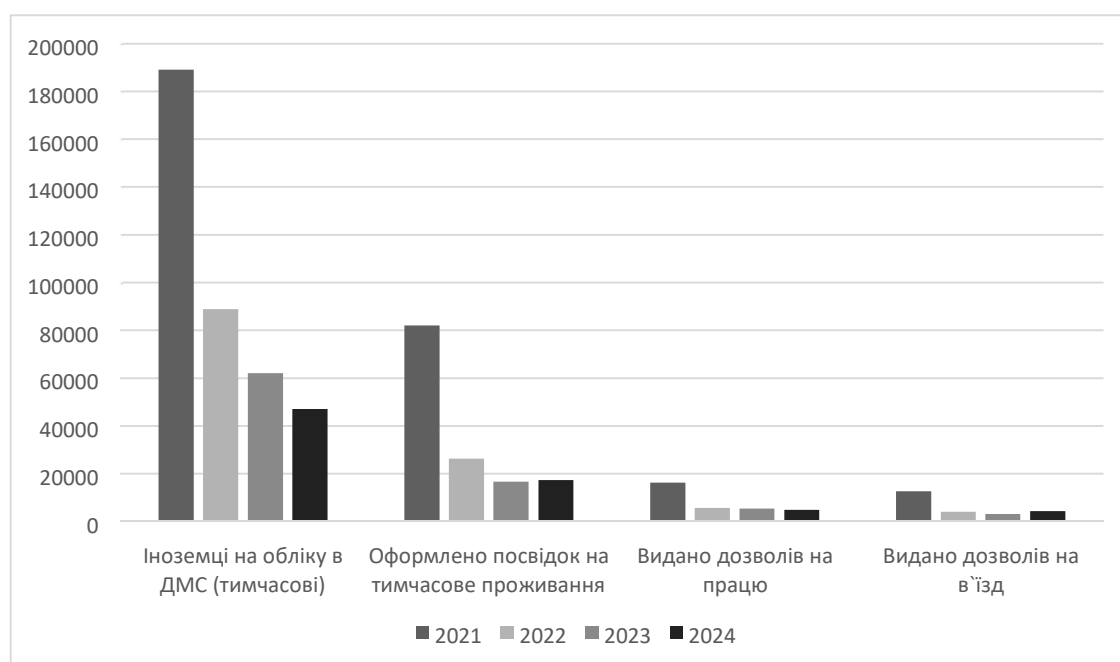
2023 ВВП України склав 178 млрд дол [39], то 25 млрд це майже 12% від ВВП країни за рік, що є неймовірно значною цифрою для українського бюджету.

Важливо акцентувати на тому, що масова міграція за кордон впливає не лише на економіку, а й на інші сфери життя України. Так, в числі громадян, які виїхали з України лише 5% -це люди віком понад 60 років [40]. Тенденції до старіння населення спостерігались ще задовго до війни. «Відтік» молодих людей за кордон ще більше поглиблює вікові дизпропорції на користь людей старшого віку, а це створюватиме значне соціальне навантаження на тих громадян, які залишились, працюють, ведуть бізнес та сплачують податки в Україні.

Зниження чисельності населення працездатного віку в Україні спричинить дефіцит кваліфікованих кадрів, що може призвести до підвищення заробітної плати для тих, хто залишиться. Проте це також може негативно позначитись на продуктивності та збільшити витрати для бізнесу, адже робоча сила стане настільки дефіцитним товаром, що власникам бізнесу буде просто не вигідно виробляти свої товари, в результаті чого значна кількість виробництв та торгівлі може просто припинити своє існування.

За прогнозами МВФ, до 2050 року чисельність робочої сили в Україні зменшиться на 30%.[40] У зв'язку з цим зросте частка пенсіонерів, що в свою чергу створить додатковий тиск на систему соціального забезпечення. МВФ також зазначає, що старіння населення збільшить державні витрати на пенсії та медичне обслуговування. За прогнозами Всесвітньої організації охорони здоров'я, до 2050 року частка людей старше 65 років збільшиться до 31,5%[41], що суттєво підвищить попит на медичні послуги. Цей факт, звичайно, є одним з небагатьох позитивних перспектив, проте на даний час дана перспектива виглядає досить блідо, враховуючи факт відсутності серйозної наукової підготовки фахівців для медичної та фармакологічної галузі, що не дозволить Україні стати серйозним гравцем для даного ринку в глобальному масштабі.

Останнім вагомим впливом, що був породжений міграцією є масовий від'їзд іноземців з нашої країни. Звичайно, тренд на роботу в Україні більш активно простежувався у довоєнні роки, адже до нашої країни їхала значна кількість заробітчан, переважно з країн Азії, таких як Грузія, Азербайджан, Армения тощо. З початком повномасштабної війни ці люди почали масово виїздити з України. (рис.2.11)

Рис. 2.11. Кількість імігрантів в Україні

Джерело: складено автором на основі [42]

Виїзд таких імігрантів призводить до браку робочої сили, особливо на низькокваліфікованих посадах, в будівництві, торгівлі, текстильній промисловості тощо

Висновки до розділу 2

Загалом, можна констатувати, що міграційні процеси в Україні негативним чином впливають як на економіку, так і на соціальну сферу і, безумовно, потребують серйозного реформування, адже, зважаючи на нинішні тенденції

розвитку міграційних процесів Україна ризикує в найближчому майбутньому зіткнутися з ситуацією, при якій на ринку буде занадто мало робочої сили, яка до того ж буде мати не надто високий рівень кваліфікації. Також варто додати про проблеми зі старінням нації, а також з віковим та гендерною нерівністю, через яку, в тому числі, виникають також певні економічні явища (наприклад, динаміка грошових переказів за кордон викликана не в останню чергу тим, що чоловікам заборонений виїзд за кордон, проте вони змушені утримувати своїх дружин та дітей за кордоном). Також варто зауважити, що Україна перестала бути привабливою для іноземців в питанні імміграції, ймовірно, через військові дії, а іноземці є саме тим ресурсом, який міг би дещо стабілізувати ринок праці, який сильно постраждав від війни та міграції і потребує відновлення станом на зараз.

РОЗДІЛ 3. РОЛЬ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ В ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1 Аналіз наслідків міграції робочої сили на національну економіку

Економічна міграція має суперечливі наслідки. Деякі науковці стверджують, що трудова міграція сприяє економічному розвитку, оскільки частина зароблених коштів надходить в Україну, що позитивно впливає на її фінансову стабільність. Вкладені у національну економіку ці кошти можуть стати поштовхом для розвитку бізнесу та підприємництва, проте, безумовно, існує і ціла низка негативних наслідків для економіки країни, на яких інші дослідники наголошують все частіше.

Вони вказують, що трудова міграція може спричинити втрату сімейних зв'язків або призвести до подальшого переїзду родичів. Крім того, обсяг коштів, які надсилаються в Україну, не завжди компенсує економічні втрати, пов'язані з виїздом громадян.

Одним із найважливіших викликів економічної міграції є відтік працездатного населення. Це безпосередньо впливає на наповнення державного та місцевих бюджетів, а також на загальне функціонування економіки. У країнах, де значний відсоток населення складають діти та літні люди, досягнення сталого економічного розвитку ускладнюється.

Міжнародні експерти виділяють три основні групи наслідків міграції(рис.3.1).

Трудові наслідки міграції- це, скоріше про вплив на ринок праці. Наприклад, переселення робочої сили з одних регіонів в інші змінює баланс попиту й пропозиції, що впливає на рівень заробітної плати. Виїзд робітників, навпаки, може призвести до дефіциту кадрів у певних сферах. Фінансові наслідки є своєрідним продовженням трудових, адже міграція впливає на державні

фінанси, бо люди, які здобули освіту за рахунок бюджету, виїжджаючи за кордон, фактично спустошують державну казну.

Рис. 3.1. Групи наслідків міграційних процесів

Джерело: складено автором на основі [55]

Позаринкові ефекти, на яких особливо хотілось би зупинитися, можна поділити на позитивні та негативні. До позитивних можна віднести отримання трудовими мігрантами нових знань і досвіду, які можуть бути корисними для України. Натомість масова еміграція кваліфікованих спеціалістів призводить до "відтоку мізків" і зменшення інтелектуального потенціалу держави [47].

Соціальні наслідки міграції також вагомі. Вони включають роз'єднання сімей, адже батьки, що працюють за кордоном, нерідко не усвідомлюють психологічні труднощі, з якими стикаються їхні діти. Опікуни або родичі, які залишаються з дітьми, не завжди можуть забезпечити їм належний рівень виховання та розвитку. Крім того, міграція може сприяти як возз'єднанню сімей, так і їхньому розпаду.

Переміщення кваліфікованих працівників за кордон водночас створює нові вакансії всередині країни, що може бути корисним за умов високого рівня безробіття. Однак разом із цим спостерігається значна втрата інтелектуального потенціалу, що ускладнює розвиток економіки.

Демографічні наслідки міграції є одними з найгостріших. Щорічне зменшення чисельності населення супроводжується старінням нації, оскільки найбільше емігрують молоді та люди середнього віку. Сучасна ситуація демонструє, що серед вимушених мігрантів переважають жінки та діти, які, адаптувавшись до життя в розвинених країнах, не завжди мають намір повертатися в Україну. Після завершення воєнних дій частина таких родин може прагнути возз'єднання з чоловіками за кордоном, що призведе до подальшого скорочення молодого населення в країні.

Так, якщо говорити про фінансові наслідки, то, наприклад, у 2022 році економіка України зазнала беспрецедентних втрат, що знайшло своє відображення у падінні валового внутрішнього продукту на рекордні 30,4%. [48] Це стало наслідком сукупності чинників(рис.3.2).

Серед яких головну роль відіграли повномасштабне вторгнення, руйнування інфраструктури, скорочення виробничих потужностей та особливо відтік населення. За кордон виїхало близько 6 мільйонів українців, що спричинило значне скорочення робочої сили та платоспроможного попиту. Відтік фахівців і кваліфікованих працівників також негативно позначився на економічній динаміці розвитку деяких галузей, зокрема тих, що сильно залежать від людського чинника.

Серед яких головну роль відіграли повномасштабне вторгнення, руйнування інфраструктури, скорочення виробничих потужностей та особливо відтік населення. За кордон виїхало близько 6 мільйонів українців, що спричинило значне скорочення робочої сили та платоспроможного попиту. Відтік фахівців і кваліфікованих працівників також негативно позначився на економічній динаміці розвитку деяких галузей, зокрема тих, що сильно залежать від людського чинника.

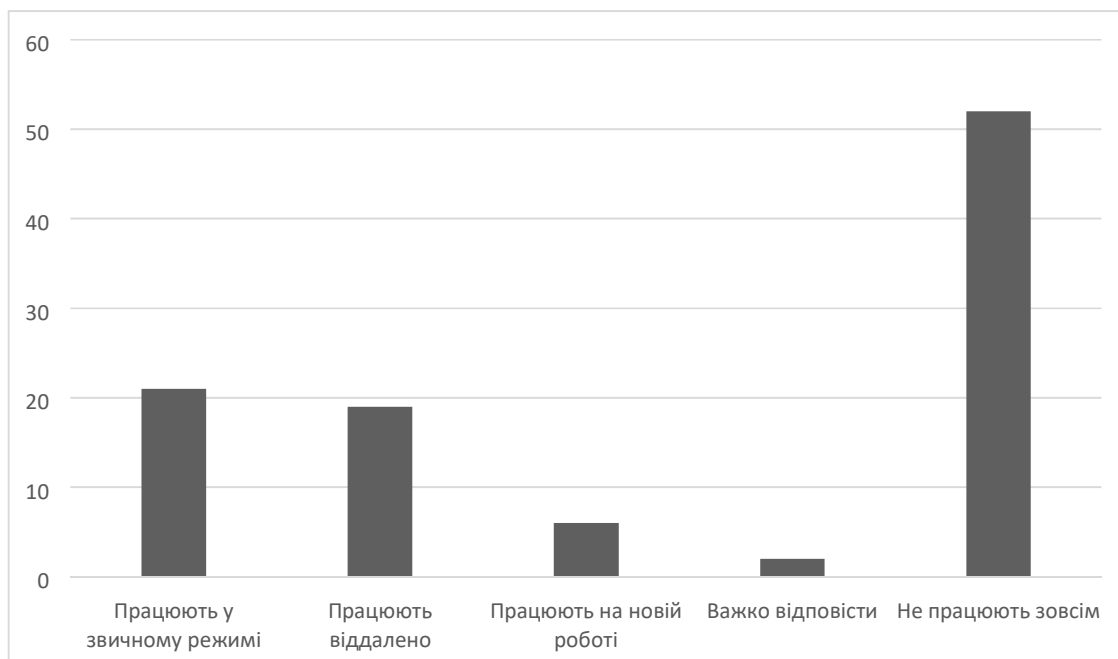
Рис. 3.2. Ключові чинники міграції в Україні

Джерело: складено автором на основі [56]

Серед яких головну роль відіграли повномасштабне вторгнення, руйнування інфраструктури, скорочення виробничих потужностей та особливо відтік населення. За кордон виїхало близько 6 мільйонів українців, що спричинило значне скорочення робочої сили та платоспроможного попиту. Відтік фахівців і кваліфікованих працівників також негативно позначився на економічній динаміці розвитку деяких галузей, зокрема тих, що сильно залежать від людського чинника.

За оцінками Центру економічної стратегії, до 2032 року через міграцію країні може бракувати від 3,1 до 4,5 мільйонів працівників, що може призвести до втрат економіки в розмірі до 113 мільярдів доларів США. Дану проблему Україні потрібно буде вирішувати якимось чином, адже у випадку невирішення цієї проблеми економіка країни ризикує зіткнутися з надто високим тиском пенсійної системи на працюючих, а відповідно і на рівень податків.

Варто додати, що на рівень зайнятості в Україні впливає не лише рівень зовнішньої міграції, а й внутрішні переміщення людей, зокрема це підтверджує ситуація з працевлаштуванням внутрішньо переміщеними особами. (рис.3.2)

Рис. 3.3. Структура зайнятості серед ВПО станом, %

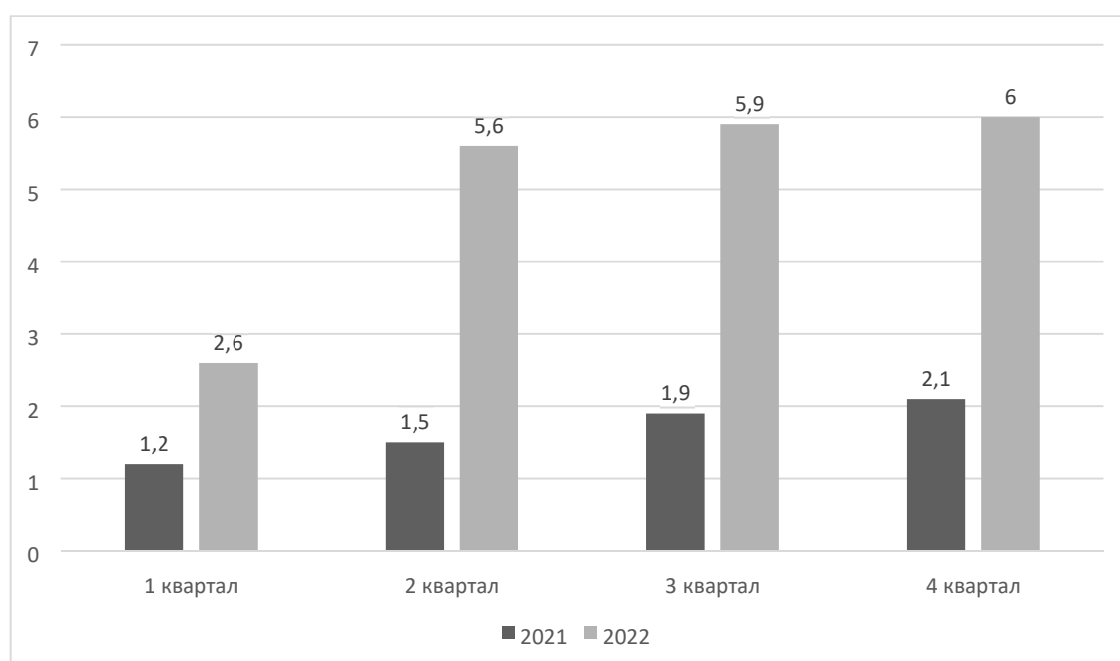
Джерело: складено автором на основі

Як видно з рисунка, практично половина з усіх переміщених всередині країни осіб не працюють, а це, в свою чергу негативно впливає як на виробництво товарів та послуг, так і на податкові відрахування, в результаті чого отримуємо ситуацію, при якій в державному бюджеті виникає постійний профіцит і держава просто не має ресурсів, аби проводити якісь реформи, в тому числі і в сфері міграційної політики.

Загальні зміни від міграції і відповідно від військових дій наглядно демонструє рисунок 3.3.

Ще одним фінансовим наслідком на економіку України стало зростання «вихідних» платежів за межі країни. Так, у 2022 році українці, які вимушено залишили країну через війну, значно збільшили свої витрати за кордоном, що

суттєво вплинуло на економіку як України, так і країн, які прийняли переселенців. За даними Національного банку України, лише за перші шість місяців 2022 року обсяги витрат у категорії «подорожі» перевищили аналогічні показники за весь попередній рік на третину. (рис 3.1) [49]. Це свідчить про масштабний відтік валютних ресурсів з української банківської системи, що призвело до стимулювання споживчих ринків європейських країн, які приймали найбільшу кількість українських біженців.

Рис. 3.4. Витрати українців за кордоном, млрд дол

Джерело: складено автором на основі [49]

При цьому, за даними НБУ станом на 2024 рік перебування українських біженців за кордоном щомісяця «вимиває» з українського бюджету майже 2 млрд дол у вигляді переказів родичам українців своїм членам родини за кордон, при тому що рівень зворотнього грошового потоку (з-за кордону до України) постійно падає. Це призводить до зменшення кількості резервів в країні. (рис.3.2)

Ще одним досить негативним наслідком зовнішньої міграції для української економіки є «відтік умів». Ця проблема спостерігалась ще до війни,

адже щорічно Україну залишає близько 95,4 тисяч фахівців з вищою освітою щороку. [50] А за останні 5 років лише офіційно виїхали і країна втрачала 5,5 тисяч науковців, що мають науковий ступінь в певній галузі, що еквівалентно втраті 4 мільярдів доларів США, враховуючи витрати на їхню підготовку і десятки мільярдів продукту, які вони могли б створити. Загальні витрати держави з початку війни від міграції науковців оцінюються приблизно в 36 мільярдів доларів США, не враховуючи потенційної вартості їхніх можливих винаходів та розробок.

Останнім фактором впливу міграції на економіку є зниження активності внутрішнього попиту, а відповідно і пропозиції, адже саме внутрішній споживчий попит був головним двигуном української економіки протягом майже всієї її історії. До війни споживчі витрати українців становили майже 70% ВВП, а нині-менше 50%. [51] Виїзд мільйонів громадян за кордон призвів до значного скорочення внутрішнього попиту на товари та послуги, що негативно впливає на економічну активність та стимулює зниження виробництва.

Загалом, міграція населення створює серйозні виклики для економіки та суспільства України, вимагаючи комплексних заходів для мінімізації негативних наслідків та стимулювання повернення громадян до країни.

3.2 Методи оптимізації державного регулювання міграційних процесів

Описані вище негативні тенденції призводять до того, що в Україні серйозно страждає економічна та соціальна сфера і в перспективі 5-10 років, навіть за умови закінчення війни, дані тенденції можуть не зупинитися та призвести до ситуації, коли Україна не матиме демографічних ресурсів для існування та розвитку. В таких умовах виникає необхідність втручання держави

в регулювання даного процесу, адже, як видно з нинішнього стану економіки, ринок вже не може повноцінно регулювати міграційне життя країни.

Одним із ключових методів є вдосконалення законодавчої бази. Важливо адаптувати нормативно-правові акти до сучасних викликів, враховуючи міжнародний досвід. Зокрема, слід розробити ефективні механізми реінтеграції трудових мігрантів, створення сприятливих умов для повернення кваліфікованих кадрів та їхнього залучення до економіки країни.

Наступним важливим напрямом є покращення економічних умов в Україні, що сприятиме зменшенню відтоку робочої сили. Це можливо через стимулювання інвестицій, розвиток малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць із конкурентоспроможною заробітною платою. Державна підтримка підприємництва, зокрема для тих, хто повертається з-за кордону, може стати ефективним засобом залучення мігрантів до внутрішнього ринку праці.

Розвиток освітніх та професійних програм також відіграє ключову роль у регулюванні міграційних процесів. Запровадження грантових та стипендіальних програм для молоді, можливості навчання та підвищення кваліфікації можуть сприяти зменшенню еміграції. Крім того, варто посилити співпрацю з міжнародними партнерами у сфері обміну досвідом та підготовки фахівців. [53]

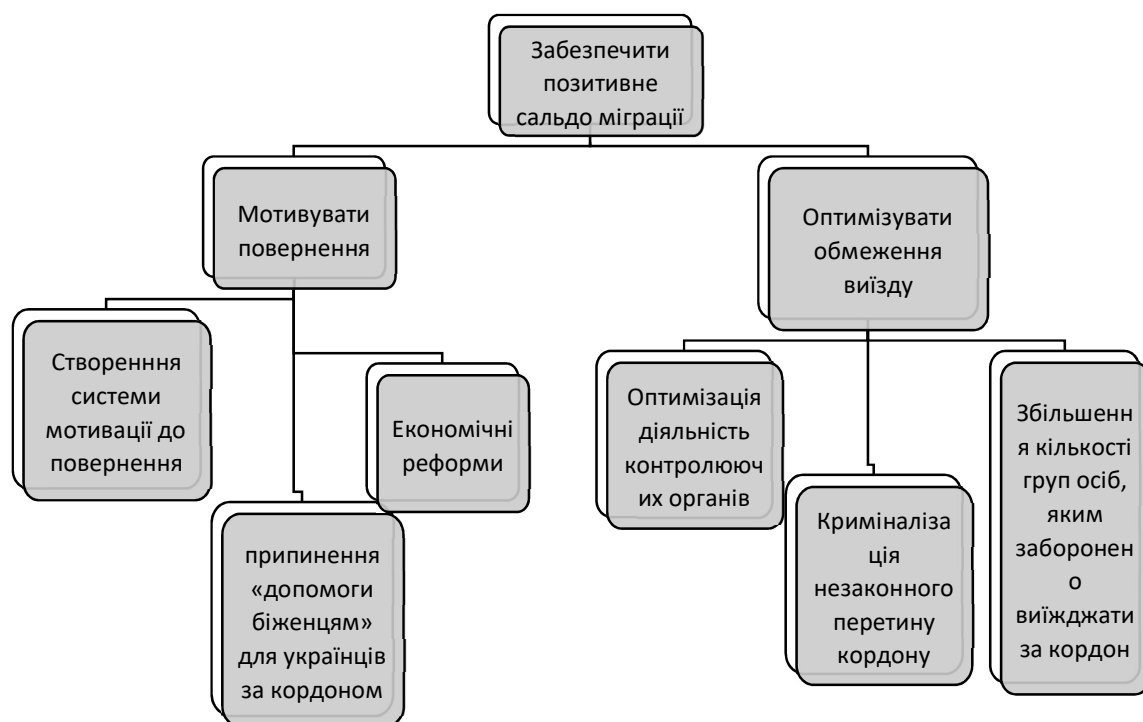
Не менш важливим є соціальний аспект. Впровадження ефективних програм соціального захисту, підтримка сімей мігрантів, створення умов для їхньої інтеграції у суспільство або повернення в Україну дозволить знизити негативний вплив міграції на демографічну ситуацію.

Також необхідно розвивати систему моніторингу та аналітики міграційних потоків. Використання сучасних цифрових технологій дозволить оперативно реагувати на зміни, прогнозувати міграційні тенденції та приймати відповідні управлінські рішення. [54]

Для формування конкретних кроків щодо вирішення питання держава повинна сформулювати свою кінцеву мету і власне мету своєї політики. Мета обраної політики, на нашу думку, це- створити комбіновану (рестрикційномотиваційну) політику регулювання зовнішньої міграції українців за кордон задля оптимізації процесу регулювання зовнішньої міграції. Дана стратегія повинна виглядати так, як на рисунку 3.5

Дані методи виглядають доволі ефективними, адже збільшення кількості груп осіб, яким заборонено виїжджати за кордон (чоловіки, що мають 3 дітей; жінки з вузько направленими спеціальностями(медик, фармацевт, військовослужбовець, працівник спецслужб, кінолог тощо); професії, що не мають економічної доцільності виїзду за кордон під час війни (художники, спортсмени, музиканти, актори, моряки, що працюють на іноземні компанії); волонтери в надвеликих кількостях; люди, що виконують адміністративні функції (голови сільрад, міськрад, місцеві депутати, народні депутати і т.д) дасть змогу зберегти значну кількість робочої сили в Україні.

В той же час створення із зовнішніми партнерами системи мотивації українців до повернення (одноразова допомога за кордоном та одноразові виплати в Україні та допомога з пошуком роботи та розвитком власної справи) за рахунок отримання фінансування від міжнародних партнерів та благодійних організацій одночасно з тим аби сприяти припинення «допомоги біженцям» для українців за кордоном дасть неабиякий поштовх до повернення значної частки українців, адже вони вимушені будуть працювати, аби вижити, а враховуючи той факт, що знання мов, як було виявлено вище у українців за кордоном знаходиться не на найвищому рівні, то і працювати українцям буде легше саме на батьківщині.

Рис. 3.5. Структура політики держави щодо оптимізації міграційних процесів

Джерело: складено автором

Досягнення зазначених цілей дасть можливість досягти мети у отримавши суттєву кількість людей, яка змушена буде повернутися до України через відсутність «фінансування безпідставного біженства» за кордон, а також зменшення подальшої міграції, а в результаті цього і збільшення доходів бюджету шляхом працевлаштування людей, що повертаються і відповідно створення нових бізнесів, робочих місць і т.д.

Для досягнення мети Україна може піти двома основними шляхами. Основні підходи обох цих шляхів зображено в таблиці 3.1

Таблиця 3.1

Шляхи досягнення описаної стратегії

Назва стратегії	Опис	Заходи
Лояльна стратегія	економічний план щодо повернення українців з-за кордону та рипинення міграції з України	<ul style="list-style-type: none"> - Провести економічне планування та розрахунки можливостей українського бюджету щодо фінансування даного проекту; - Впровадити одноразову виплату для людей, що повертаються до України з числа тих, що проживали за кордоном більше певного часу (наприклад, більше ніж рік); - Введення системи доплат до заробітної плати людям, що повернулись і знайшли роботу в Україні; - Дешеві/безвідсоткові кредити на відкриття власної справи
Радикальна стратегія	політичнореформаційний план повернення мігрантів до України	<ul style="list-style-type: none"> - Провести роботу з західними партнерами щодо припинення виплат українцям за кордоном, окрім пільгових категорій (жінок з 3 і більше дітьми, людей з обмеженими можливостями, пенсіонерів); - Припинення консульських послуг чоловікам, що виїхали після 24.02.2022 за кордоном взагалі (окрім пільгових категорій); - Кримінальна відповідальність за ухилення від військової служби; - Заборона на виїзд людей з критичними спеціальностями (медик, фармацевт, військовослужбовець, працівник спецслужб, кінолог тощо); - Прирівняння спроби незаконного перетину кордону до важких злочинів (сепаратизм, державна зрада); - Надання соціальних пільг та преференцій людям, що офіційно працюють/чесно ведуть бізнес в Україні і сплачують певну кількість податків на рік.

Джерело: складено автором

Обидва варіанти мають право на життя, проте варто представити не лише соціальні чи політичні плюси та мінуси кожного з методів, а й привести трохи числових даних щодо кожної з них. Звичайно, наведені числа та розрахунки не можуть бути точними чи підтвердженими офіційними даними, проте вони будуть

відображати приблизні цифри, які припускає автор на основі методу наукового припущення.

Представимо основні кроки кожної зі стратегій у розрахунку повернення у випадку лояльного варіанту або утримання у випадку радикального варіанту приблизно одного мільйона мешканців країни.

У випадку лояльного плану основними витратами буде:

- 1) одноразова виплата для людей, що повертаються до України з числа тих, що проживали за кордоном більше певного часу;
- 2) система доплат до заробітної плати людям, що повернулись і знайшли роботу в Україні;
- 3) витрати на дешеві/безвідсоткові кредити на відкриття власної справи

Якщо говорити про одноразову виплату для людей, що повернуться до України, то тут, логічно припустити, що розмір цієї виплати повинен як мінімум компенсувати рівень життя людини за кордоном, адже більшість з українців за кордоном отримували та отримують різноманітні виплати та допомоги. Залежно від країни розмір цієї виплати різниться, проте для нашого розрахунку використаємо усереднений розмір виплати в 500 євро на особу на місяць.

Звичайно, такий же рівень доходу навряд чи змусить людину на серйозні зміни, а тому потрібно одноразово виплачувати хоча б двохмісячну норму оплати, аби хоча би покрити витрати на повернення та початкове облаштування в Україні, адже деякі родини проживають за кордоном уже більше трьох років і навіть не мають в Україні житла або воно не є придатним для життя.

Таким чином отримуємо, що на одну людину державі потрібно витратити: $500 \cdot 2 = 1000$ євро або 1 млрд євро або ж 46 млрд грн за курсом на дату написання [58] для повернення 1 млн своїх співвітчизників.

Наступним кроком є компенсація до заробітної плати для людей, що повернулись. Логічно виглядає у розмірі 20-25% від заробітної плати протягом пів року роботи, адже, до слова, саме такий рівень оподаткування зараз в Україні, а тому за середнє значення візьмемо 23% від з/п. Тоді витрати держави складатимуть: (табл.3.2)

Таблиця 3.2

Розрахунок витрати держави на доплату до зарплат реемігрантів

Значення	Число
Частка економічно активного населення в Україні, % [60]	54
Орієнтовна к-сть працюючих, що повернеться, осіб	$1000000 * 54\% = 540000$
Частка працюючого населення, що працює офіційно (рис 3.2, працюють очно+віддалено), %	40
К-сть людей, яких треба забезпечити виплатою, осіб	$540000 * 40\% = 216000$
Середня з/п по країні, грн [59]	25700
Сукупні витрати держави, грн	$25700 \text{ грн} * 216000 \text{ осіб} * 6 \text{ місяців} * 23\% = 7,66 \text{ млрд грн}$

Джерело: складено автором

Останнім пунктом є безвідсоткові кредити та гранти для бізнесу, проте рахувати їх ефективність немає сенсу, адже вони вже функціонують в Україні у вигляді безвідсоткових грантів для бізнесу [60] і економічна рентабельність уже порахована міністерством економіки та соц політики в вираховано, що такий грант для держави окупляється протягом року з моменту видачі.

Загалом, і витрати на доплату до з/п мають фактично нульову неефективність, адже держава отримує ці ж гроші назад за той же період, а тому отримуємо ситуацію, коли держава не витрачає, а лише отримує з цієї ситуації, адже ці співробітники виробляють певний товар чи послуги, які теж мають свою

вартість, а тому, фактична «вартість» лояльного плану складає 46 млрд грн, витрачені на одноразову заохочувальну виплату.

Якщо говорити про «радикальний план», то тут витратами будуть:

- 1) витрати на утримання ув'язнених, що намагались порушити правила виїзду;
- 2) додаткові витрати на митні органи;
- 3) збільшення навантаження на соц сферу, внаслідок зростання витрат на соціально незахищені верстви, що повернуться внаслідок відміни виплат за кордоном

Витрати на утримання ув'язнених за незаконний перетин кордону
обраховано в табл. 3.3

Таблиця 3.3

Витрати на утримання ув'язнених, що намагались порушити правила виїзду

Значення	Число
Орієнтовна кількість, осіб [62]	760
Витрати на утримання одного ув'язненого, грн на місяць	14000
Витрати за рік, грн	$760 \text{ осіб} * 14000 \text{ грн} * 12 \text{ міс} = 127,7 \text{ млн грн}$

Джерело: складено автором

Другий пункт, а саме витрати на прикордонну службу теж потрібно підіймати. Орієнтовний розмір підняття складатиме 10% від обсягу нинішніх витрат. За 2024 рік ця сума складає 4,2 млрд грн на рік.

Збільшення навантаження на соціальну сферу буде розраховуватися кількістю витрат, що понесе держ бюджет на оплату різноманітних допомог та виплат для цих людей. Рівень виплати розрахуємо на рівні прожиткового мінімуму. Тоді припущення щодо рівня витрат подано в табл. 3.4

Таблиця 3.4

Розрахунок витрат на виплати не захищеним верствам, що повертаються

Значення	Число
Частка непрацюючих людей, осіб (табл 3.2)	784000
Частка незащених верст, %	40
Кількість людей, що потребує допомоги, осіб	$784000 * 40\% = 313600$
Обсяг допоги на рік, грн	$313600 \text{ осіб} * 12 \text{ місяців} * 3028 \text{ грн} = 11,3 \text{ млрд грн}$

Джерело: складено автором

У другому варіанті доходів від вжитих заходів обраховано не буде, адже вони є аналогічними до «лояльного» плану, а саме в контексті виробництва та доходів від прямих та непрямих податків.

Загалом, маємо ситуацію, при якій економічно на впровадження «лояльного» план отримуємо витрати у розмірі 46 млрд грн, а у випадку «радикального»- лише $11,3 + 0,12 + 4,2 = 15,62$ млрд, що є в три рази «економнішим», проте варто зважати не лише на грошові, а й на соціальні параметри виміру ефективності.

Обидва ці підходи мають як свої плюси, так і свої мінуси, проте «лояльний» варіант виглядає більш перспективним в контексті комплексного розвитку України як у внутрішньому плані, так і в контексті розвитку Європейської інтеграції та розвитку своєї економічної, політичної та навіть соціальної стабільності.

3.3 Рекомендації щодо формування політики міграції в період повоєнного відновлення

Важливо розуміти також «не економічні» переваги та недоліки запропонованих альтернатив. У випадки радикального плану основною перевагою буде швидкий ефект, який дасть змогу негайно зупинити потік нелегальних перетинів кордону, а відповідно дуже позитивно вплине як на ринок праці, так і на мобілізаційний процес в Україні.

У випадку лояльної альтернативи основними перевагами, які отримає Україна будуть:

- позитивна динаміка ринку праці (збільшення к-сті працюючих або хоча б не зменшення їх кількості);
- робота «на перспективу», адже відкритий бізнес буде прогресувати і в подальшому виготовляти продукти і створювати робочі місця;
- збільшення середнього рівня освіченості серед населення;
- позитивні тенденції соціальному та культурному житті країни

З іншого боку, в обох стратегіях є і негативні сторони. У лояльного сценарію це високі витрати на впровадження стратегії та досить висока мінливість (у випадку будь-яких коливань ті, хто повернувся, будуть готові знову поїхати), а у випадку радикального сценарію, безумовно, високий рівень невдоволення населення та ризик внутрішніх конфліктів відповідно.

Враховуючи викладені вище можливі сценарії розвитку можна припустити, що Україні необхідно дотримуватися комбінованої стратегії регулювання міграційної політики, адже основними цілями, яких необхідно досягти нашій країні є перш за все збереження «високоякісної» робочої сили (молодих людей та людей, що мають певну спеціальність та знання в тій чи іншій галузі), а також стимулювання повернення людей середнього та заможного класу з-за кордону,

адже саме ці люди будуть основою відбудови України після війни і на це є декілька причин:

- 1) Люди з середнім та високим доходом мають ресурси аби інвестувати в економіку і створювати бізнес, тим самим зменшуючи відтік валюти в майбутньому, адже за іншого сценарію до України прийдуть інвесторинерезиденти, які потім гроші з цих вкладень виведуть в кратному обсязі;
- 2) Люди такого класу частіше мають високий рівень знань і обізнаності і потенційно створюють більше доданої вартості для економіки країни;
- 3) Люди з освітою та знаннями більш ймовірно будуть розвивати третинний сектор економіки, що несе високий рівень «рентабельності» для економіки;
- 4) Люди з високим рівнем доходів стимулюють соціальні процеси та надихають оточуючих на позитивний та процвітаючий уклад життя, на відміну від людей низького рівня достатку.

Враховуючи такі амбітні, як для нашої держави цілі, нашому Міністерству економіки та Міністерству соціальної політики необхідно розробити ряд реформ, що стимулюватимуть саме чесні та прозорі умови для відкриття та ведення бізнесу, як наприклад, прозорі гранти на розвиток бізнесу та, наприклад, прозору систему податкових накладних та взагалі оподаткування для бізнесу загалом (особливо у сфері малого бізнесу).

Для досягнення таких цілей найбільш реальними виглядають два шляхи реалізації:

- масове фінансування бізнесу та максимальне спрощення його ведення для починаючих підприємців;

- суворий контроль за «тіньовим» бізнесом, який, безумовно, виникатиме у середовищі максимального сприяння;
- більш суворий підхід до незаконної міграції громадян за кордон.

Така масова підтримка бізнесу дозволить не лише розвивати сам по собі бізнес, а й дозволить створювати місця для працюючих та підвищувати рівень надходжень до бюджету, а відповідно матиме загальний позитивний вплив на економіку держави.

Загалом, це допоможе виробити державі певну стратегію, яке вже буде деталізуватися в процесі її впровадження. Так, стратегія державної міграційної політики на нинішній та наступні роки, за умови її втілення в життя, відкриє перед країною ті можливості у сфері міграції:

- Спрощення адміністративних процедур для вільного пересування громадян України;
- Зменшення негативних аспектів еміграції та посилення її позитивного впливу на економічний розвиток країни;
- Створення сприятливих умов для повернення та адаптації українських трудових мігрантів у суспільство;
- Підтримка законної міграції в Україну в межах державної соціально-економічної політики;
- Забезпечення успішної інтеграції іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах та бажають вести бізнес в нашій державі;
- Оптимізація управління прикордонним контролем та ефективне реагування на динамічні міграційні процеси в тому числі і сфері покарання за незаконні перетини кордону;

- Підвищення рівня дотримання внутрішнього міграційного законодавства шляхом більш жорсткого регулювання;
- Гарантування поваги до прав і гідності репатріантів, стимулювання їхнього добровільного повернення та подальшого інвестування в економіку країни;
- Розвиток інфраструктури та належних умов проживання для осіб, які звертаються по статус біженця або потребують додаткового захисту;
  - Запровадження ефективних механізмів регулювання нелегальної міграції;
- Залучення мігрантів та робочої сили «іноземного походження», зокрема з країн Азії.

Дуже важливим, до речі, виглядає саме пункт про зовнішніх мігрантів, адже у випадку будь-якого з планів України потрібно буде повертати втрачений економічний потенціал і відбудовувати країну, ресурсом для чого якраз таки можуть і повинні стати в тому числі і мігранти з третіх країн.

Збереження людського, наукового та освітнього потенціалу є критично важливим завданням для України. Уникнути масового відтоку економічно активного населення можна лише шляхом створення умов для продуктивного застосування їхніх навичок та знань. Такі умови передбачають наявність високооплачуваних робочих місць, конкурентоспроможного виробництва, орієнтованого на внутрішній та міжнародний ринки.

Висновки до розділу 3

Отже, ефективна міграційна політика має бути невід'ємною частиною стратегії соціально-економічного розвитку країни, що базується на комплексному підході до формування сприятливого інвестиційного клімату, відновлення довіри до державних інституцій, раціонального використання

людських ресурсів та забезпечення високого рівня життя для громадян. Дана стратегія повинна базуватися на комбінованих підходах до міграційної політики з боку держави, адже занадто лояльний спосіб регулювання може бути занадто дорогим та даватиме відносно не стійкі результати, тоді як занадто радикальний спосіб може бути занадто ризикованим та негативно сприйнятим з боку демократизованого українського суспільства.

ВИСНОВКИ

В даній роботі було досліджено питання міграції робочої сили. На нашу думку, міграція хоча і є переміщенням людей в просторі, що мають певну мету, залежно від виду міграції, проте в економічному контексті міграцію варто розглядати скоріше в форматі переміщення саме груп осіб (певної національності, професії, соціальної верстви), а не в контексті міграції самостійних індивідів з метою отримання кращих економічних чи соціальних умов. Такі переміщення можуть виникати в силу різних передумов, що прийнято ділити на економічні, політичну, соціо-культурні групи.

Якщо говорити про наукові підходи до вивчення поняття міграції, то тут основними моделями вивчення є «неокласична», «дуальна модель ринку праці», «модель людського капіталу», «теорія світової системи» та «Push-Pull модель».

В Україні питання міграції нині стоїть як ніколи гостро, адже внаслідок військових дій в нашій країні спостерігаються численні досить негативні тенденції розвитку міграційних процесів, зокрема: масова міграція робочої сили, численні порушення в сфері митного законодавства та незаконна міграція, «відтік мізків», масовий виїзд молодого покоління.

Це не в останню чергу пов'язано з державним регулюванням політики міграції, адже на даний час Україна направила свій вектор розвитку міграційної політики саме на протидію наслідків війни: припиненню безконтрольного виїзду українців та стимулюванню поверненню громадян до України.

В таких умовах економіка та соціальна сфера страждають, через що країна потребує змін, адже міграційні процеси суттєво впливають на економіку та інші сфери життя країни, зокрема призводячи до зниження податкових надходжень, збільшення відтоку валюти з країни, зниження виробництва в країні, браку попиту на ринку України, занепаду наукомістких та працемістких галузей, негативних соціальних та культурних явищ, масового старіння нації, зниження кількості працюючих, а значить росту податків

В таких умовах країні потрібен план щодо майбутнього регулювання сфери міграції і в даній роботі він був розроблений. Загальна ціль полягає в забезпеченні протягом 2025 року не негативного сальдо зовнішньої міграції та позитивного сальдо в 2026-2027 роках, а специфічними цілями стратегії є такі як масове фінансування бізнесу та максимальне спрощення його ведення для починаючих підприємців, суворий контроль за «тіньовим» бізнесом, який, безумовно, виникатиме у середовищі максимального сприяння, більш суворий підхід до незаконної міграції громадян за кордон.

Впровадження цієї стратегії є економічно доцільним, адже при порівняно не високих витратах цей підхід дає змогу забезпечити дуже суттєвий вплив на ринок праці, при цьому досить сильно оптимізуючи процес розвитку прозорого та перспективного бізнес-простору в Україні, яке даватиме економіці країни дивіденди протягом тривалого терміну, а також позитивно впливатиме на соціальне життя країни, адже, як відомо, економічне зростання завжди без винятку позитивно впливає на соціальний стан справ у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ніколаєвський В. М., Прохоренко Н. Є. Теоретико-методологічні засади вивчення міграції населення. Вісник Міжнародного слов'янського університету. 2009. № 1, т. 12. С. 34–39
2. Sauvy, A. General Theory of Population / Пер. С. Campos. New York: Basic Books, 1970. 550 с.
3. . Хомра А. У. Миграция населения: вопросы теории, методики исследования / Хомра А. У. – К. : Наукова думка – 148 с
4. Журба О. В. Поняття та сутність праці за кордоном та сучасної української трудової міграції / О. В. Журба // Форум права. — 2008. — № 1. — С. 130133.
5. Правові основи міжнародної економічної діяльності: [навч. посіб.] / С. В. Фомішин, І. Д. Шутак. — Київ: Кондор, 2009. — 454 с
6. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): Енциклопедія / Упоряд. Ю. І. Римаренко; За ред. Ю. Римаренка.— К.: Довіра, 1998. — 912 с
7. Highly-Skilled Migration / Department of Economic and Social Affairs. UN, 2005. – 88 с
8. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи/ За ред. О. В. Позняка. Умань, 2007. 276 с.
9. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн східного партнерства/ [О. Пищуліна, В. Юрчишин, П. Стецюк та ін.]; за ред. Ю. Якименка. Київ : Центр Разумкова, 2023. 265 с.
10. МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЇЇ ПРИЧИН ТА НАСЛІДКІВ

- / [О.А. Ровенчак]; 2009
11. Фінансово-економічні причини та наслідки міграції населення України / [А.Ташлик]; 2022
  12. Причини міграції URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-11346.html>
  13. Massey D., e.a. Theories of International Migration: A review and Appraisal / Massey D. // Population and Development Review. – 1993. – Vol. 19. – №3.
  14. key term - Lee's Push-Pull Theory URL: <https://library.fiveable.me/key-terms/ap-hug/lees-push-pull-theory>
  15. Теорії міграції населення та їх значення для вивчення міграційних настроїв у XXI ст / [Н.І.ГРИЩЕНКО; Л.І.ЛЯСОТА]; НАУ, 2021
  16. Massey D. A Synthetic theory of international migration. World in the mirror of international migration. 2002. № 10.
  17. Верховна Рада України. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік». Київ, 2022. 13 с. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1527959>
  18. Ситуація з біженцями в Україні / Портал оперативних даних про біженців УВКБ ООН. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
  19. Біженці втрачають бажання повертатися в Україну: дані нового опитування URL: <https://www.unian.ua/world/ukrajinci-v-yevropi-ne-planuyut-povertatsya-opituvannya-12928521.html>
  20. Майже чверть українців не планують повертатися до України – дослідження URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20241018-majzhe-chvertukrayincziv-ne-planuyut-povertatsya-v-ukrayinu-doslidzhennya>
  21. Swimming rivers and faking illness to escape Ukraine's draft [Електронний ресурс], URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-67120904>
  22. Настрої та оцінки українських біженців (липень – серпень 2022 р.) / Центр

- Разумкова. ,
 URL:<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichnidoslidzhennia/nastroi-taotsinky-ukrainskykh-bizhentsiv-lypen-serpen-2022p>.
23. Україна втрачає дітей через відсутність планів війни. Чому батьки вивозять школярів за кордон URL: <https://focus.ua/uk/eksklyuzivny/677027-ukrajina-vtrachaye-ditey-chomu-batkividvozyat-shkolyariv-za-kordon>
24. З яких областей до Європи найбільше виїхало українців і яку вони мають кваліфікацію: результати опитування, URL: <https://tsn.ua/ato/z-yakih-oblastey-do-yevropi-naybilsheviyihalo-ukrayinciv-i-yaku-voni-mayut-kvalifikaciyu-rezultati-opituvannya2146558.html>
25. Скільки платять українцям в Польщі. URL: <http://agrobusiness.com.ua/agrobusiness/item/11338skilki-platyat-ukrajintsyam-v-polshchi.html>
26. Малиновська О. А. Зовнішня міграція громадян України в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: виклики та шляхи регулювання. Відділ соціальної безпеки, Національний інститут стратегічних досліджень. С. 14
27. Від нуля до В2: скільки українських біженців вже подолали мовний бар'єр за кордоном URL:
<https://thepage.ua/ua/style/life-style/skilki-bizhenciv-opanuvati-movu-krayiniperebuvannya>
28. У ЄС працевлаштована половина українських біженців, мовою країни перебування добре володіють лише 13% - соціопитування URL:
<https://ua.interfax.com.ua/news/general/933050.html>
29. Нормативно-правові акти у сфері трудової міграції URL:
<https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a54685ca-d775-4400-a1d0->

[3fd74db1e52a&title=NormativnopravovaBazaUSferiTrudovoiMigratsii](#)

30. Про затвердження плану заходів на 2024 і 2025 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837-2024-%D1%80#Text>
31. «Спідприємництво» URL: <https://diia.gov.ua/services/categories/biznesu/pidpriyemnictvo>
32. Податкові пільги за умови понад €12 млн інвестицій. Уряд змінив механізм держпідтримки великих інвестпроектів URL: <https://forbes.ua/news/podatkovyi-pilgi-za-umovi-ponad12-mln-investitsiy-uryad-zminiv-mekhanizm-derzhpodtrimki-velikikhinvestproektiv-02022024-18971>
33. Інвестиції в Україну та відновлення економік URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki>
34. Державна програма допомоги для власників пошкодженого та знищеного житла URL: <https://diia.gov.ua/services/categories/gromadyanam/yevidnovlennia>
35. Структура доходів державного бюджету URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>
36. Втеча від війни чи свідомий виїзд. Як змінилася міграція з України і якими будуть її наслідки URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c93px84133jo>
37. Скільки уряд витрачає на виплати для ВПО: показники 2023 року
URL: https://24tv.ua/economy/viplati-dlya-vpo-yaku-dopomogu-uryad-zaprovadivdlya-pereselentsiv_n2433360
38. Як хвиля вимушених мігрантів з України впливає на економіки країн

- Європи? URL: <https://voxukraine.org/yak-hvylya-vymushenyh-migrantiv-z-ukrayinyvplyvaye-na-ekonomiky-krayin-yevropy>
39. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2025 URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
40. Кількість робочої сили в Україні до 2050 року зменшиться на 30%.
Inventory. 2019. URL: <https://investory.news/kilkist-robochoi-sili-v-ukraini-do-2050-rokuzmenshitsya-na-30>
41. Ненароджене економічне зростання. UIFuture. 2021. URL: <https://uifuture.org/publications/dopovid-nenarodzhene-ekonomichnezrostannya>
42. "Щороку зникає місто завбільшки з Житомир". Коли Україні чекати навалу трудових мігрантів URL: <https://epravda.com.ua/biznes/shchoroku-znikaye-misto-rozmirom-z-zhitomirkoli-ukrajini-chekati-navalu-trudovih-migrantiv-803456/>
43. Населення України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/>
44. Після війни додому можуть не повернутися 3 мільйони українців. Що буде з економікою? URL: <https://epravda.com.ua/publications/2023/09/11/704143/>
45. ЗВІТ ПРО ВНУТРІШНЄ ПЕРЕМІЩЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf
46. Внутрішні вимушені переміщення: обсяги, проблеми та способи їх вирішення URL: <https://niss.gov.ua/news/komentariiekspertiv/vnutrishni-vymusheni-peremishchennya-obsyahy-problemy-tasposoby-yikh>
47. Наслідки міграційних процесів: нові виклики та можливості для регіонів / наук. ред. У. Я. Садова. Львів: НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього». 2015, 252 с

48. Українські мігранти підіймають економіку Європи. Що буде з Україною без них? URL: <https://epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807>
49. Українські біженці за кордоном витрачають понад мільярд доларів щомісяця, - НБУ URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayinski-bizhentsi-kordonom-vitrachayut1709643085.html>
50. ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ URL: <https://naub.oa.edu.ua/ekonomichni-naslidky-mihratsiyi-nasele>
51. «Відтік мізків» та обвал попиту: як міграція вплине на економіку України URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/04/26/84353557>
52. Астахова О. В. Трудова міграція та її наслідки / О. В. Астахова // Праця і зарплата. 2011. 4–5 с. (дата публікації: 27.12.2017)
53. Соціологічне опитування сімей міжнародних трудових мігрантів у межах проекту Open Society Institute.– Higher Education Support Program. – Project Wealth, Poverty and Life Satisfaction in Transition Societies
54. Баєва О. Причини та наслідки інтелектуальної міграції людського капіталу. Економіка та суспільство. 2023. № 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/10.32782/2524-0072/2023-52-13>
55. Наслідки міграційних процесів URL: <https://buklib.net/books/26964/>
56. Міграційна політика країни та механізм регулювання міжнародної міграції робочої сили// Шкурат М., Вінниця, 2024.
57. Вісімнадцяте загальнонаціональне опитування «Психологічні маркери війни» Соціологічної групи «Рейтинг» 8–9 жовтня 2022 р. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosemnadcatyy_obschenacionalnyy_opros_psihologicheskie_markery_voyny_8-9_oktyabrya_2022.html
58. Курс євро гривні URL: <https://buklib.net/books/26964/https://minfin.com.ua/ua/currency/eur/>

59. В Україні зросла середня зарплата: хто отримує найбільше 12. Курс євро гривні URL:
<https://tsn.ua/groshi/v-ukrayini-zrosla-serednya-zarplata-hto-otrimuyenaybilshe-2781465.html#:~:text=%D0%A0%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D1%8F%D0%BB%D0%BE%D1%81%D1%8F%2C%20%D1%89%D0%BE%20%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%8F%20%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%B0,%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%B5%20%D0%BB%D0%B8%D1%88%D0%B5%206%2C5%25>
60. Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року URL:<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystykyrynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>
61. Грант на власну справу URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-vlasnu-spravu>
62. Кількість незаконних перетинів кордону URL:
<https://ukr.radio/news.html?newsID=106744>
63. Вартість утримання ув'язненого в Україні вдвічі перевищує мінімальну зарплату URL: <https://chipinfo.com.ua/vartist-utrymannya-uvyaznenogo-v-ukrayini-vdvichiperevyshhuye-minimalnu-zarplatu/#:~:text=%D0%97%D0%B3%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%20%D0%B7%20%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%2C%20%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D1%83%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0>

%BD%D0%BD%D1%8F,%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%83%20%D1%82%D0%B0%20%D1%96%D0%BD%D1%88%D1%96%20%D0%B2%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8.

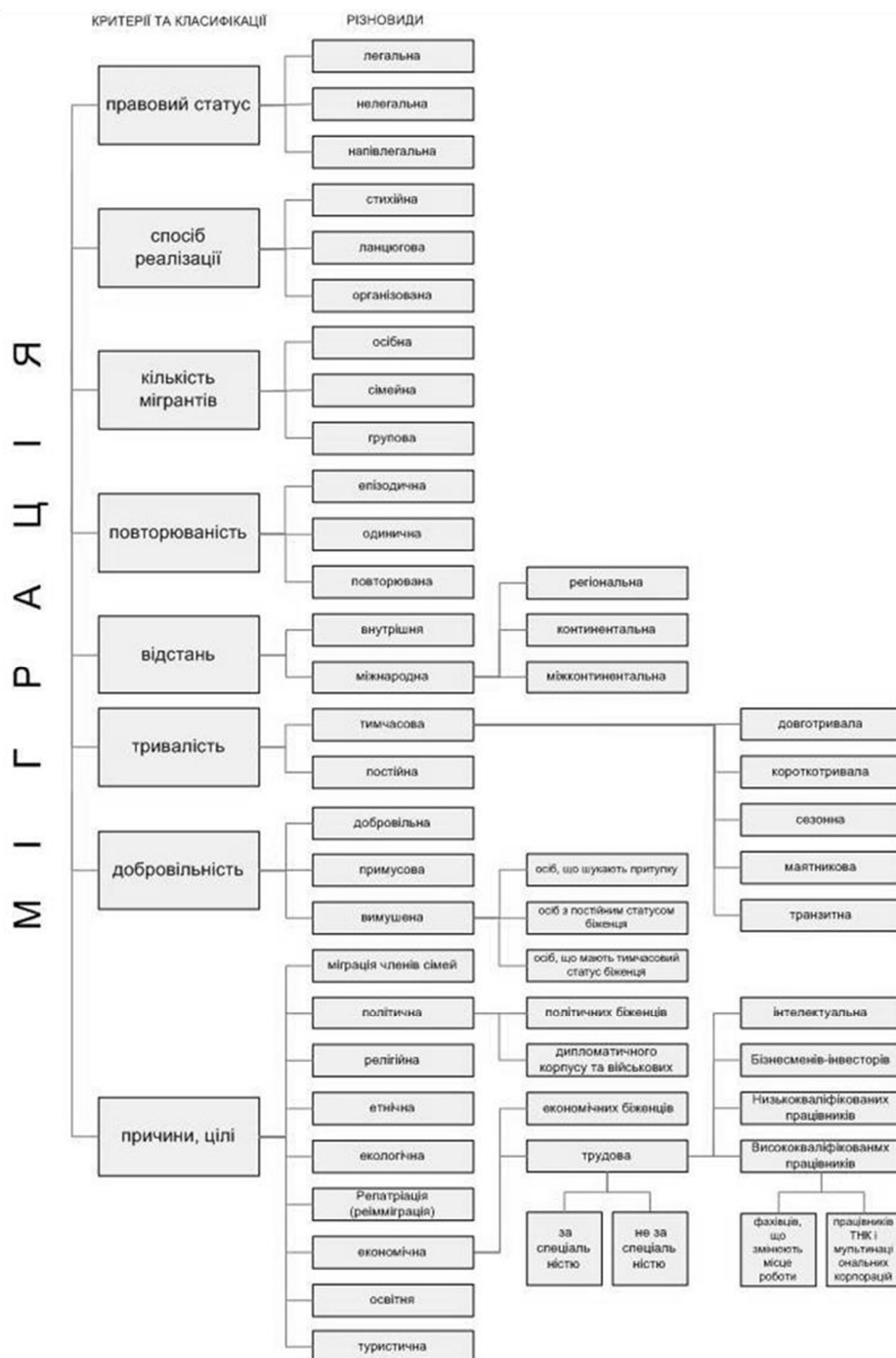
64. Прикордонна служба отримає додатково 41,9 млрд, Нацполіція – 15,2 млрд, СБУ – 5,1 млрд – які суми пропонує виділити Кабмін у змінах до Держбюджету URL:

<https://sud.ua/uk/news/publication/306078-pogranichnaya-sluzhba-poluchitdopolnitelno-419-mlrd-natpolitsiya-152-mlrd-sbu-51-mlrd-kakie-summypredlagaet-vydelit-kabmin-v-izmeneniyakh-v-gosbyudzhet>

ДОДАТКИ

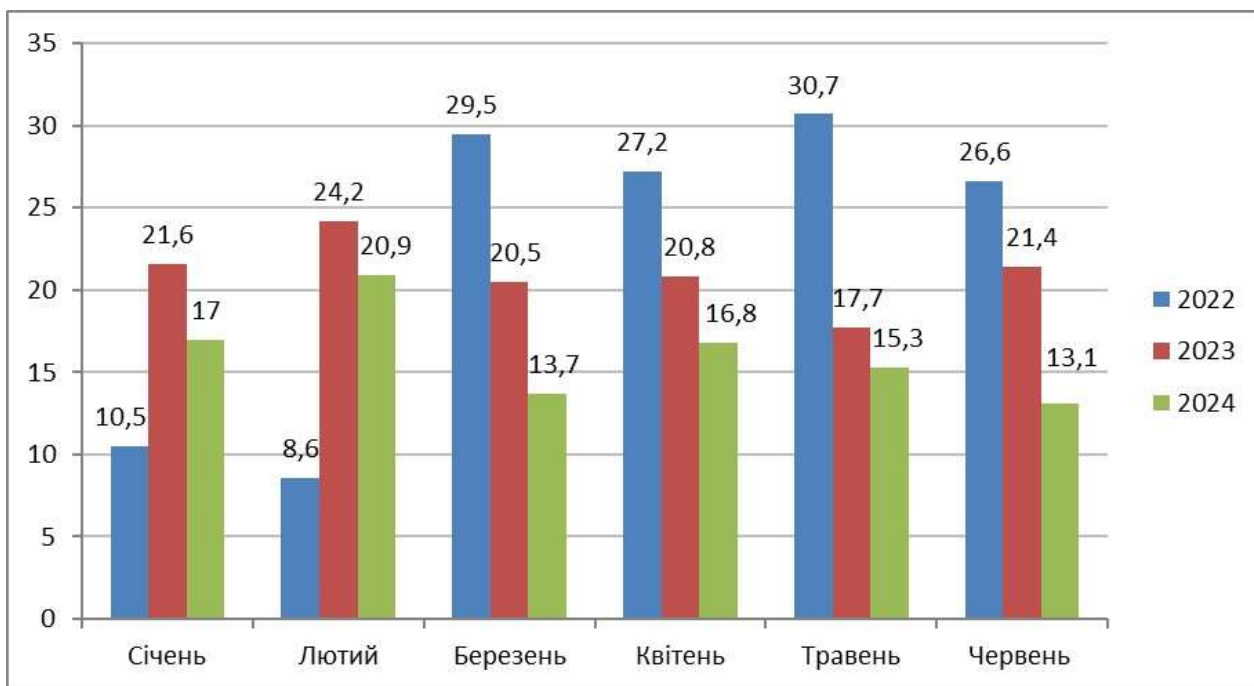
Додаток А.

Класифікація видів міграції

Додаток Б.

Рівень безробіття в Україні у I півріччі 2022, 2023 та 2024 рр., %

Додаток В.

Кількість українських громадян, які з України виїхали до Європи станом на 2023 р.

